

Department of Political Studies and International Relations - University of Peloponnese

Department of Economics - Democritus University of Thrace

Department of Economics - Aristotle University of Thessaloniki

Department of Business Administration - University of Piraeus

**Interuniversity Interdepartmental
Master Program in
«Local and Regional Government and Development»**

Thesis Title

**«SOCIAL ECONOMY AND LOCAL GOVERNMENT.
PROBLEMS-- PROSPECTS OF COOPERATION»**

Graduate student. Charalampos Pasvantidis

Korinth

Greece October 2017

**Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων - Πανεπιστήμιο
Πελοποννήσου**

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων - Πανεπιστήμιο Πειραιά

**Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση»**

Τίτλος διπλωματικής

**«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ.
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ»**

Μεταπτυχιακός Φοιτητής Χαράλαμπος Πασβαντίδης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΟΥ

Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση»

Τίτλος διπλωματικής

**«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ.
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ – ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ»**

Μεταπτυχιακός Φοιτητής **Χαράλαμπος Πασβαντίδης**

Κόρινθος Οκτώβριος 2017

Επιβλέπων Καθηγητής Μάνος Σπυριδάκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή..... 7

Περίληψη..... 8

Abstract.....	9
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 . ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ. (Κ.Ο.)

1.1. Ορισμός, Ιδεολογικές διαφορές	10
1.2. Ορισμός με βάση το θεσμικό πλαίσιο.....	12
1.3. Η Κ.Ο. διεθνώς. Η συμβολή της στο ΑΕΠ και την απασχόληση.....	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

2.1.Ορισμός	15
2.2.Χαρακτηριστικά των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.....	17
2.3. Η έννοια της αξίας στην συμβατική και κοινωνική επιχειρηματικότητα.....	21
2.4.Παγκόσμια παραδείγματα.....	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

3.1.Θεσμικό πλαίσιο σύστασης, οργάνωσης, λειτουργίας και εποπτείας κοινωνικών.....	26
---	----

3.2.Φορείς, τύποι κοινωνικών επιχειρήσεων.....	26
3.3.Πηγές Χρηματοδότησης- Χρηματοδοτικά εργαλεία.....	28
3.4. Κοινωνικός αντίκτυπος. Μέτρηση-αξιολόγηση.....	31

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ. [Τ.Α]

4.1.Οι επιπτώσεις της κρίσης στην κοινωνικές δομές της Τ.Α.....	32
4.2.Θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας Τ.Α.— Κοινωνικής Οικονομίας- Κοινωνικών Επιχειρήσεων.	34
4.3 Τομείς κοινής δράσης.	35
4.4. Στήριξη ειδικών και ευάλωτων ομάδων.....	36
4.5 Προβλήματα- αντιξοότητες- προοπτικές.....	38
4.6 Κοινωνική Οικονομία και Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση.....	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΥΣΗ.

5.1. Η περίπτωση της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης ΑΘΗΝΑ – ΕΛΠΙΣ.....	42
5.2 Μεθοδολογία έρευνας.....	44

5.3 Αποτελέσματα έρευνας.....	45
5.4 Ανάλυση ευρημάτων έρευνας.....	53
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ—ΠΗΓΕΣ.....	56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Διαπανεπιστημιακού Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, των Πανεπιστημίων Πελοποννήσου, Πειραιώς, Αριστοτέλειου και Δημοκρίτειου σε συνεργασία με την Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης.

Ο τίτλος της εργασίας είναι « Κοινωνική Οικονομία και Τοπική Αυτοδιοίκηση. Προβλήματα και προοπτικές συνεργασίας».

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου κ. **Μάνο Σπυριδάκη**, όχι μόνο για τις γνώσεις που μας μεταλαμπάδευσε κατά την διάρκεια των μαθημάτων, αλλά και για τις πολύτιμες και καθοριστικές παρατηρήσεις και συμβουλές του, χάρις στις οποίες εκπονήθηκε και ολοκληρώθηκε η εργασία αυτή. Ευχαριστώ επίσης τον ιατρό **Σωτήρη Κουπίδη**, πρόεδρο της Κοιν. Σ. Επ. ΑΘΗΝΑ –ΕΛΠΙΣ , αλλά και Πρόεδρο της Πανελληνίας Ένωσης των Κοιν. Σ. Επ. όλης της χώρας. για την βοήθεια του, τόσο στην ανίχνευση της γενικότερης κατάστασης στον τομέα της δράσης των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, όσο και στην περιπτωσιακή μελέτη της Κοινωνικής Επιχείρησης στην οποία είναι Πρόεδρος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχοι της διπλωματικής εργασίας που τιτλοφορείται «**Κοινωνική οικονομία και Αυτοδιοίκηση. Προβλήματα - προοπτικές συνεργασίας.**» είναι :

Να παρουσιάσει το επιστημονικό- θεωρητικό και ιδεολογικό πλαίσιο της ΚΟ. Τρίτου τομέα της Οικονομίας τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς, καθώς και την

συμβολή του στο Α.Ε.Π. και την απασχόληση, επισημαίνοντας τις δυνατότητες αλλά και την ανάγκη ενίσχυσης και ανάπτυξης του.

Να καταγράψει τις αρχές, τις αξίες, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των Κοινωνικών Επιχειρήσεων και να επισημάνει τις δομικές διαφορές τους από τις συμβατικές επιχειρήσεις, ταυτόχρονα με την παρουσίαση ορισμένων επιτυχημένων πρακτικών στον διεθνή χώρο.

Να παρουσιάσει το θεσμικό πλαίσιο σύστασης, οργάνωσης, λειτουργίας και εποπτείας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων στην Ελλάδα, τις μορφές του και τα χρηματοδοτικά εργαλεία στήριξης τους.

Να εστιάσει ειδικότερα στον χώρο της Αυτοδιοίκησης, η οποία εν μέσω κρίσης ανέλαβε κείμενο ρόλο στήριξης των ευπαθών ομάδων, παρά την τεράστια μείωση των εσόδων της. Να επιχειρήσει να ανιχνεύσει τις δυνατότητες εποικοδομητικής συνεργασίας ανάμεσα σε αυτήν και τις κοινωνικές επιχειρήσεις και να εντοπίσει τις δυσκολίες και αντιξοότητες που προκύπτουν, παρουσιάζοντας καλές και κακές πρακτικές.

Τέλος παρουσιάζει ένα επιτυχημένο παράδειγμα Κοινωνικής Επιχείρησης Ένταξης, την ΑΘΗΝΑ –ΕΛΠΙΣ, που ξεπερνώντας τα προβλήματα, λειτουργεί και αναπτύσσεται, προσφέροντας εργασία σε άτομα που ήταν αποκλεισμένα από την αγορά εργασίας.

Λέξεις κλειδιά: Κοινωνική Οικονομία (Κ.Ο.). Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (Κ.Ε.). Κοινωνικές Επιχειρήσεις.(Κ.ΕΠ.). Τοπική Αυτοδιοίκηση. (Τ.Α.). Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση (Π.Α.). Θεσμικό πλαίσιο. Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις .(Κοιν.Σ.Επ). Ανάπτυξη. Ανεργία. Κοινωνικό κράτος. Ευπαθείς ομάδες.. Αλληλεγγύη. Εμπιστοσύνη.

ABSTRACT.

Goals of this thesis entitled «**Social economy and Local Government. Problems and prospects of cooperation**» are the following.

Presenting the scientific theoretical and also ideological framework of the social economy both in Greece and internationally, as well as the contribution of the third sector to the GDP and the employment, highlighting the possibilities and necessity of its backing and growth.

Furthermore, presenting the fundamental principles and merits of social enterprises as well as analyzing the structural differences from the conventional enterprises ,with the aid of specific examples of such successful cases.

Moreover, presenting the legal framework, foundation, function and supervision of social enterprises, including their types, forms and financial means.

In particular, it is important to concentrate on the domain of Local Government, which specifically during the timeline of crisis was charged with the responsibility of protecting the vulnerable groups, despite of its enormous decline of economic sources. During our research, the possibilities of constructing cooperation of social economy and Local Government are highlighted, challenges and prospective are detected, with the presentation of examples, successful and unsuccessful ones.

At last, the example of the enterprise Athina-Elpis is demonstrated, which managed to overcome the problems, is developing , offering jobs to the persons which are excluded from the labour market.

Keywords. Social Economy. Social Entrepreneurship Social Enterprises. Local Government. Regional Administration . Vulnerable groups. Growth. Unemployment. Labour market. Welfare State . Solidarity. Confidence.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

1.1. Ορισμός. Ιδεολογικές διαφορές

Ο όρος Κοινωνική Οικονομία, καθιερώθηκε σε δημοσιεύσεις του **Dunoger** και του **Gide** στα τέλη του 19 αιώνα, ενώ ο Gide έπαιξε σημαντικό ρόλο και στην θεσμική αναγνώριση της Κ.Ο.

Ο όρος όμως έχει την προέλευση του, αιώνες πριν, σύμφωνα με τους **Mouliert και Allenet** (2005), οι οποίοι παρουσιάζουν παραδείγματα από την Αρχαία Ελλάδα για την συγκέντρωση χρημάτων για τις νεκρικές τελετές και στην Αρχαία Ρώμη για την χρηματοδότηση συλλόγων Βιοτεχνών.(**Ιωάννης Νικολάου** 2013. Υπουργείο Παιδείας.(Κοινωνική Οικονομική Επιχειρηματικότητα. Εκπαιδευτικό υλικό για τα κέντρα Δια βίου Μάθησης).

Στη σύγχρονη εποχή η Κοινωνική Οικονομία είναι μια νέα μορφή οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας που αναπτύσσεται στην Ευρώπη τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια.

Στην βιβλιογραφία αλλά και στην σχετική αρθρογραφία, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της Κ.Ο. Ανάλογα με τον χρόνο αλλά και την χώρα μπορεί κάποιος να βρει διαφορετικές εννοιολογικές προσεγγίσεις Αυτό δεν ξενίζει ιδιαίτερα, καθώς στις Κοινωνικές Επιστήμες πάντα υπήρχαν και θα υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις των επιστημόνων, πόσο μάλλον που στην Κ.Ο. εμπλέκονται και οικονομικοί όροι όπως το κέρδος, το πλεόνασμα, η εργασία κλπ., πεδία ιδεολογικών αντιπαραθέσεων δεκαετιών, τόσο ανάμεσα στα μέλη της επιστημονικής κοινότητας όσο και στον χώρο της πολιτικής. Χαρακτηριστικό των πολιτικο-ιδεολογικών πτυχών του ζητήματος ήταν η συζήτηση στη Βουλή του νόμου 4430/2016 όπου η πρώην Γραμματέας του Κ.Κ.Ε. **Αλέκα Παπαρήγα** κατήγγειλε την Κοινωνική Οικονομία ως « μια εξαιρετικά επικίνδυνη παγίδα σε βάρος ανθρώπων που κυριολεκτικά αισθάνονται πνιγμένοι και πιάνονται από τα μαλλιά τους...ότι σάπιο υπάρχει στην καπιταλιστική οικονομία θα αναπαραχθεί στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας όπως η διαφθορά και η εξαγορά συνειδήσεων». (Πρακτικά Βουλής 2016). Ο π. Δήμαρχος Καισαριανής **Σπύρος Τζιώκας** υψηλόβαθμο στέλεχος του ΣΥΡΙΖΑ στην Αυτοδιοίκηση, νυν Αντιπεριφερειάρχης Δυτ. Αθήνας σε άρθρο του χαρακτήριζε την Κ.Ο. και τις Κοιν.Σ.Επ. « ως ένα σχέδιο νεοφιλελεύθερης έμπνευσης με προφανή στόχο την διάλυση των κοινωνικών υπηρεσιών της Αυτοδιοίκησης και ως κερκόπορτα της ιδιωτικοποίησης των Κοινωνικών Υπηρεσιών.» **Αυγή**, 19/4/2013. Αντίθετα στον ιστότοπο της Περιφέρειας Αττικής είναι αναρτημένη μελέτη του **Δ.Μπουρίκου**

συνεργάτη του Αντιπεριφερειάρχη Δυτ. Αττικής στην οποία αναφέρεται. « *Η ΚΑΛΟ συμβάλλει στην δημιουργία και ανάπτυξη υψηλής ποιότητας θέσεων εργασίας, ειδικά σε περιόδους κρίσεως.*» ([www patt.gov.gr](http://www.patt.gov.gr). **Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στην Δυτική Αττική. Ιανουάριος 2017**).

Την πανσπερμία ορισμών για την Κ.Ο. περιγράφει ο καθηγητής **Αντώνης Μουσιδης** προλογίζοντας το βιβλίο της **Θεοδόρας Ντούλια** επισημαίνοντας: «*Πολύπλευρα σημαντικό το ζήτημα της Κ.Ο. αλλά και πολύ ασαφές και διαφιλονικούμενο. Διαφιλονικούμενο ως προς τις πολλές εννοιολογικές,επιστημολογικές, εφαρμοστικές και φυσικά ιδεολογικές –πολιτικές πτυχές του*». **Θεοδόρα Ντούλια 2015 Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα'**

Υπάρχουν όμως δύο χαρακτηριστικά στοιχεία της Κ.Ο. για τα οποία υπάρχει μια σχεδόν γενικευμένη ταύτιση απόψεων. Το πρώτο ότι η Κ.Ο. βρίσκεται ανάμεσα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα και το δεύτερο ότι αναπτύσσεται για να καλύψει κοινωνικές ανάγκες για τις οποίες ο ιδιωτικός τομέας δεν ενδιαφέρεται, εξαιτίας της έλλειψης του κινήτρου του κέρδους και ο κρατικός τομέας δεν μπορεί λόγω περιορισμένων πόρων.

Αυτό που η Κ.Ο. επιχειρεί είναι να μετατρέψει σε Θεσμό μια αυθόρμητη εν πολλοίς εθελοντική διαδικασία αλληλοβοήθειας, ειδικά σε περιόδους κρίσης και ύφεσης, όπου στον βωμό της δημοσιονομικής εξυγίανσης θυσιάζονται πολλά , μεταξύ των οποίων και το κοινωνικό κράτος.

Η Θεοδόρα Ντούλια αναφερόμενη στον ορισμό της Κ.Ο. γράφει:

*«Ο επονομαζόμενος Τομέας της Κ.Ο. η Τρίτος Τομέας της Οικονομίας μη κερδοσκοπικός Τομέας , η Συλλογική Οικονομία, η Αλληλέγγυα Οικονομία όπως και η Κοινωνία των Πολιτών, αποτελούν τον τρίτο πόλο, ο οποίος τοποθετείται στον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ κράτους, δημόσιος τομέας –πρώτος τομέας, και αγοράς, ιδιωτικός τομέας –δεύτερος τομέας, και περιλαμβάνει τόσο τον μη κερδοσκοπικό τομέα όσο και την οργανωμένη και θεσμοθετημένη Κοινωνική Οικονομία...Είναι δηλαδή ένα σύστημα που προωθεί και επιδιώκει ένα νέο μοντέλο κοινωνικό και οικονομικό με αρχές την ισότητα και την μη εκμετάλλευση και το οποίο λειτουργεί με συλλογικές διαδικασίες ,αναπτύσσοντας εναλλακτικούς συνεργατικούς και αλληλέγγυους θεσμούς και δίκτυα.» **Θ.Ντούλια 2015 σελ . 35.***

Σύμφωνα με την γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής Ελλάδας «στον τομέα της Κ.Ο. περιλαμβάνονται όλες οι ανταλλαγές αγαθών και υπηρεσιών, που διενεργούνται εκτός των πλαισίων του κρατικού και ιδιωτικού τομέα» **Ο.Κ.Ε. 2013**, ενώ ο **Lousa Juhier** Πρόεδρος της Ομάδας διαφόρων δραστηριοτήτων της **Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής** χαρακτηρίζει την Κ.Ο. ως «έναν τομέα που συμβάλλει καθοριστικά στη δημιουργία θέσεων εργασίας, στη βιώσιμη ανάπτυξη και στην δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου».

1.2 Ορισμός με βάση το θεσμικό πλαίσιο.

Στην Ελλάδα με το νόμο **4019/2011** επιχειρήθηκε για πρώτη φορά η δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου για την Κοινωνική Οικονομία.

Στο άρθρο 1 ως Κ.Ο. ορίζεται « το σύνολο των οικονομικών , επιχειρηματικών, παραγωγικών, και κοινωνικών δραστηριοτήτων ,οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων.»

Πέντε χρόνια αργότερα ένας νέος νόμος ψηφίζεται ο **4430/2016**, επιχειρώντας να θεραπεύσει τα προβλήματα που διαγνώστηκαν από τη εφαρμογή του πρώτου νόμου. Στο άρθρο 2 προσθέτοντας στον όρο κοινωνική και εκείνον της αλληλέγγυας, χαρακτηρίζει ως Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.Α.Ο.), ως «το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής ,κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της Δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον.»

Στην εισηγητική έκθεση το Νομοσχεδίου επισημαίνεται στη σελίδα 2 ότι , «*Η ΚΑΛΟ αποτελεί έναν χώρο στον οποίο συγκλίνουν πρακτικές Δημοκρατίας και Αλληλεγγύης και που δεν έχουν στο κέντρο τους τη συσσώρευση κέρδους. Πρόκειται για μια οικονομική διάσταση, δημοκρατικά σχεδιασμένη, η οποία βρίσκεται υπό διαρκή κοινωνικό έλεγχο*».

Η εισηγητική έκθεση τονίζει ότι σε εποχές οικονομικής κρίσης έχει αποδειχθεί ότι η Κ.Ο. είναι πολύ ανθεκτικότερη της συμβατικής, κάνοντας, ιδιαίτερη αναφορά στη Λατινική Αμερική.

Αυτό που έχει ιδιαίτερη αξία να επισημανθεί είναι ότι εκείνη που δημιουργεί τις κρίσεις είναι παραδοσιακά η συμβατική οικονομία με τις διάφορες λειτουργίες της, κρίσεις που αποσαθρώνουν και φτωχοποιούν τις κοινωνίες και είναι η Κοινωνική Οικονομία εκείνη που προσπαθεί μέσα από τις δραστηριότητες της, να ανακουφίσει και να προστατεύσει τα θύματα των κατά καιρούς οικονομικών κρίσεων.

1.2 Η Κ.Ο. διεθνώς. Η συμβολή της στο ΑΕΠ και την απασχόληση

Σύμφωνα με Ευρωπαϊκή μελέτη εκτιμάται ότι η Κ.Ο. απασχολεί στην Ευρώπη πάνω από **14,5** εκ. εργαζομένους που αντιστοιχούν στο **6,5%** του ενεργού πληθυσμού των 27 κρατών μελών. (**European Research on Cooperative and social Enterprise 2013**). Το **92%** των οργανισμών στον τομέα της Κ.Ο., είναι ενώσεις, ιδρύματα και άλλες παρεμφερείς οργανωτικές μορφές, το **7%** είναι συνεταιρισμοί και το **1%** αλληλασφαλιστικές επιχειρήσεις.

Στην Ευρώπη λειτουργούν **4.200** συνεταιριστικές πιστωτικές Τράπεζες με **63.000** υποκαταστήματα. Έχουν **50** εκατ. μέλη **181 000** πελάτες, **780.000** εργαζομένους και **5,65** τρις. Ευρώ ενεργητικό. Ακόμη λειτουργούν **3.200** καταναλωτικοί συνεταιρισμοί με **36.000** υποκαταστήματα, **400.000** εργαζομένους, **29** εκατ. μέλη και **73** δις .Ευρώ τζίρο. Διδακτορική Διατριβή **Κώστα Αντωνίου**, «**Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα**» σελ.96.

Στη Φιλανδία το **62%** του πληθυσμού είναι μέλη κάποιου Συνεταιρισμού, στη Σουηδία το **40%**, στην Ισπανία το **21,5 %** των θέσεων εργασίας προέρχεται από τις συνεταιριστικές οργανώσεις. Κυρίαρχη βέβαια θέση κατέχουν οι **22.000** Αγροτικοί Συνεταιρισμοί με κύκλο εργασιών που ξεπερνά τα **350** δις €.(**Ypaitiros.gr 12/5/2017**) Στη Δανία το **80%** του γάλακτος και το 100% του κρέατος παράγονται και διακινούνται από συνεταιρισμούς, ενώ τα ίδια περίπου ποσοστά είναι και στην Ολλανδία. Παρατηρούμε όμως μια μεγάλη διαφορά μεταξύ Βορείων και Νοτίων χωρών. Στις Βόρειες χώρες πάνω από το **50%** της παραγωγής και του εμπορίου των

αγροτικών προϊόντων γίνεται από τους συνεταιρισμούς, με κορυφαία χώρα την Φιλανδία που ξεπερνά το **70%**. Στην Ελλάδα το ποσοστό είναι κάτω από το **20%**, όσο περίπου και της Πορτογαλίας.

Στη Μεγάλη Βρετανία είναι καταγεγραμμένες **875.000** κοινωνικές επιχειρήσεις, στη Γερμανία πάνω από **500.000**, στην Ισπανία πάνω από **200.000**, στην Ιταλία **97.000**. Στη Γαλλία το **15%** της συνολικής απασχόλησης, ανήκει στην Κ.Ο. Αντίθετα στην Ελλάδα στις κοινωνικές επιχειρήσεις απασχολείται μόλις το **1%** του ενεργού εργατικού δυναμικού. Τα παραπάνω στοιχεία αποδεικνύουν ότι η Κ.Ο. αναπτύσσεται και σε χώρες που δεν βρίσκονται σε ύφεση και κρίση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ.2.ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. - ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

2.1. Ορισμός.

Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα παρά το γεγονός ότι είναι ένα διαρκώς αξιολογούμενο ζήτημα σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι ήδη μια πραγματικότητα σε πολλές χώρες τις τελευταίες δεκαετίες, υλοποιώντας την Κοινωνική Οικονομία με φορείς τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Τι είναι όμως Κ.Ε; Ένας από τους πληρέστερους ορισμούς είναι αυτός του **ROBINSON** το **2006** που αναφέρει ότι «*ως κοινωνική επιχειρηματικότητα ορίζεται η διαδικασία που περιλαμβάνει: α) την αναγνώριση ενός συγκεκριμένου κοινωνικού προβλήματος και την ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης λύσης για την αντιμετώπιση του, β) αξιολόγηση της κοινωνικής επίδρασης, του επιχειρηματικού μοντέλου και της βιωσιμότητας την επιχείρησης, και γ) τη δημιουργία μιας κερδοσκοπικής ή μη κερδοσκοπικής επιχειρηματικής οντότητας με κοινωνική αποστολή που επιδιώκει κέρδη σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.*»(Κυριακίδου-Σαλαβού 2014).- Παρότι έχουν υπάρξει πάνω από πενήντα ορισμοί για την Κ.Ε. όλοι οι συγγραφείς συμφωνούν σε ορισμένα βασικά στοιχεία και τα οποία είναι. Η καινοτομία του εγχειρήματος, η κοινωνική αποστολή της επιχείρησης και η δημιουργία προστιθέμενης κοινωνικής αξίας, η ισχυρή ηθική στάση και η ενάρετη επιχειρηματική συμπεριφορά, η ανάληψη ρίσκου, με συνισταμένη όλων αυτών την βοήθεια και την υποστήριξη ατόμων που τις έχουν ανάγκη

Η ανάπτυξη των Κοινωνικών Επιχειρήσεων οφείλεται στην αναγκαιότητα καλύψεως του κενού που αφήνει πίσω της η συνεχής απόσυρση του κράτους από τον τομέα της κοινωνικής πολιτικής. Η απόσυρση αυτή οφείλεται σε δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος είναι η ιδεολογική επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού, και ο δεύτερος η περίφημη δημοσιονομική εξυγίανση που οδηγεί σε περιορισμό των κρατικών δαπανών με πρώτο θύμα το κράτος Πρόνοιας. Ο Νεοφιλελευθερισμός που άνθισε στη δεκαετία του 80, καθώς δύο κύριοι εκφραστές του βρέθηκαν στην ηγεσία των χωρών τους, χωρών με παγκόσμια επιρροή (**Ρήγκαν Η.Π.Α., Θάτσερ Μεγάλη Βρετανία**). Είναι μια ιδεολογία και πρακτική που εκλαμβάνει τον άνθρωπο όχι ως υποκείμενο αναγκών και φορέα αξιών, αλλά ως ένα εξάρτημα στον μηχανισμό δημιουργίας πλούτου των επιχειρηματιών. Έχοντας σύνθημα τους «*περισσότερη αγορά, λιγότερο κράτος*», οι νεοφιλελεύθεροι ιδιωτικοποίησαν μια σειρά κρατικών υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής, μείωσαν δραματικά τις δαπάνες για το κράτος πρόνοιας, οδηγώντας έτσι όλο και περισσότερους πολίτες στη σκοτεινή πλευρά της ζωής.

Ο Μάνος Σπυριδάκης κρίνοντας την σύγχρονη εποχή της γενικευμένης στροφής στον Νεοφιλελευθερισμό, σε άρθρο του υπό τον τίτλο, « **Η συμβολή του Κ. Πολάνι στην κριτική της οικονομικής Διαμόρφωσης της Νεωτερικότητας**» επισημαίνει: *«Η απελευθέρωση των δυνάμεων της αγοράς και όχι της ιδεολογίας ως ιδεολογικό και οικονομικό πρόταγμα, επέβαλαν ένα άλλο μοντέλο πειθαρχίας και συμμόρφωσης των εργασιακών σχέσεων και την διάσπαση του κοινωνικού πεδίου. Τα κράτη αξιολογούνται πλέον στη βάση εκπλήρωσης κριτηρίων που σχετίζονται με την αυστηρότητα μακροοικονομικών πολιτικών μείωσης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και συρρίκνωσης των κοινωνικών επιδομάτων»*. Είχαν προηγηθεί οι δύο απανωτές πετρελαϊκές κρίσεις στη δεκαετία του 70, οπότε και άρχισε η σταδιακή εγκατάλειψη του μεταπολεμικού **Κενσουανού** μοντέλου που είχε συνδυάσει την αναπτυξιακή πολιτική με γενναίες δημόσιες δαπάνες για κοινωνική πολιτική.

Η αρνητική αυτή για τους πολίτες πορεία δεν ανακόπηκε ούτε από την θεωρητική αντίδραση κορυφαίων οικονομολόγων (**J.Stiglitz,R.Krugman**), ούτε όμως και από την παρουσία στην κυβέρνηση ή την άνοδο στην εξουσία Σοσιαλιστικών, Σοσιαλδημοκρατικών, Εργατικών, Δημοκρατικών, Αριστερών Κυβερνήσεων. Εκούσες άκουσες εγκατέλειψαν τον βασικό πυρήνα της ιδεολογικής τους προσέγγισης, τον άνθρωπο και τις ανάγκες του, υποτασσόμενες στον κυρίαρχο στόχο της δημοσιονομικής εξυγίανσης, με την μείωση των ελλειμμάτων και των χρεών Και πότε υποτάχτηκαν; Την στιγμή ακριβώς που ο μεγάλος και διαχρονικός ιδεολογικός τους αντίπαλος ο καπιταλισμός, αποκάλυπτε την αποτυχία και τον μύθο του περί υγιούς και αποτελεσματικού ιδιωτικού τομέα και ανίκανου και άχρηστου δημόσιου. Είναι δε, οι ίδιες κυβερνήσεις που με ταχύτητα και χωρίς αναστολές, διοχέτευσαν τρις δολάρια σε προγράμματα εξυγίανσης, στήριξης και σωτηρίας προς μεγάλες χρηματοοικονομικές και χρηματοπιστωτικές εταιρείες, ενώ για τα προγράμματα στήριξης των φτωχών και αδυνάτων, πολύ λιγότερου κόστους, χρειάζονται χρόνια διαβουλεύσεων και διαμαχών. Και ενώ οι χρηματιστηριακοί δείκτες κατέγραψαν νέα ιστορικά ρεκόρ μετά την κρίση, τα θύματα της ύφεσης πολλαπλασιάστηκαν αντιμετωπίζοντας προβλήματα επιβίωσης. Όμως η πληττόμενη Κοινωνία, πάντα δημιουργεί αντιστάσεις μπροστά στις απειλές, όπως π.χ, δημιούργησε το ασφαλιστικό σύστημα συντάξεων, ως αντιστάθμισμα απέναντι στο άγχος και την ανασφάλεια των γηρατειών Είναι , στην εποχή της κρίσης, αυτή η αντίσταση η ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας;

2.2 .Χαρακτηριστικά των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με τον ισχύοντα νόμο , Φορείς ΚΑΛΟ είναι τα νομικά πρόσωπα η ενώσεις προσώπων τα οποία:

- Α).Δραστηριοποιούνται σε τομείς της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.
- Β).Εφαρμόζουν δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος μία ψήφος.
- Γ).Δεν αποδίδουν προτεραιότητα στη μεγιστοποίηση και την ατομική ιδιοποίηση του κέρδους, επανεπενδύοντας τα όποια κέρδη σε δραστηριότητες που προάγουν τη συλλογική και κοινωνική ωφέλεια.
- Δ).Προάγουν την αρχή «ίση αμοιβή για ισόχρονη εργασία»
- Ε).Αποβλέπουν στην οριζόντια και ισότιμη μεταξύ τους δικτύωση, μέσω της δημιουργίας δικτύων και συστάδων με σκοπό την ενδυνάμωση των οικονομικών δραστηριοτήτων τους και τη μεγιστοποίηση της παραγόμενης κοινωνικής ωφέλειας. (Νόμος 4430 /2016 άρθρο 2 παρ.2).

Σύμφωνα με τις συγγραφείς **Ο.Κυριακίδου και Ε. Σαλαβού** «*Η Κοινωνική Επιχείρηση αποτελείται από δύο συστατικά που συνδυάζουν την κοινωνική και επιχειρηματική διάσταση. Το πρώτο συστατικό , το κοινωνικό είναι ιδιαίτερα δημοφιλές και απαραίτητο για να ορισθεί το εγχείρημα ως κοινωνικό. Το δεύτερο συστατικό η επιχειρηματικότητα περιλαμβάνει την δημιουργία κοινωνικής αξίας με ιδιωτική πρωτοβουλία και αυτενέργεια επιδιώκοντας να καλύψει ανάγκες με νέα καινοτόμα και τολμηρά εγχειρήματα*».(**Ο.Κυριακίδου, Ε.Σαλαβού 2014** σελ'19).

Συνδέοντας τους δύο σκοπούς κοινωνικούς και οικονομικούς, η **Φανή Δήμα** σε μελέτη της για λογαριασμό της **Ε.Ε.Τ.Α.Α.** αναφέρει. «*Η Κοινωνική Επιχείρηση είναι ένας τρόπος για να κάνει μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς οικονομικά αυτόνομοι...με το 50% του κύκλου εργασιών τους να αποτελείται από εισοδήματα που δημιουργούνται μέσω εμπορικών συναλλαγών, αντί να εξαρτώνται από επιχορηγήσεις και δωρεές*», θεωρώντας ως καθοριστικούς παράγοντες επιτυχούς λειτουργίας μιας Κ.Ε. , τον ανθρώπινο παράγοντα και ένα ολοκληρωμένο επιχειρηματικό σχέδιο. Διότι μπορεί οι κοινωνικές επιχειρήσεις να μην έχουν ως κυρίαρχο στόχο την αποκόμιση κερδών

αλλά την συλλογική ωφέλεια, όμως είναι απολύτως αναγκαίο προκειμένου να υλοποιήσουν την αποστολή τους να είναι οικονομικά αυτόνομοι στηριζόμενες στην δική τους δραστηριότητα και όχι μόνο σε δωρεές, κρατικές χρηματοδοτήσεις, χορηγίες και εθελοντισμό. Η δημιουργία άλλωστε κερδών, δεν συμβάλλει μόνο στην βιωσιμότητα και ανεξαρτησία της επιχείρησης, αλλά δια της επανεπενδύσεως τους στην ανάπτυξη τους και ως εκ τούτου σε περισσότερη κοινωνική προσφορά. Είναι φανερό ότι, στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, η έννοια του κέρδους έχει εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά και σημασία από εκείνα της αγοράς, καθώς δεν το έχει ως πρώτο μέλημα της. Κυρίαρχος στόχος της είναι η ικανοποίηση βασικών κοινωνικών αναγκών όπως η παροχή εργασίας, στέγης, τροφής, εκπαίδευσης και των απαραίτητων για την επιβίωση ειδών, προς τους ανθρώπους που τα χρειάζονται, ταυτόχρονα με την προαγωγή των συλλογικών συμφερόντων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Το Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Δίκτυο Ακαδημαϊκών και Κοινωνικών Επιχειρηματιών (ΕΜΕΣ), διαμόρφωσε εννέα κριτήρια για να ορίσει τον ιδεατό τύπο μιας Κ.ΕΠ..

Σύμφωνα με αυτά οι Κ.ΕΠ:

- 1). Αναλαμβάνουν συνεχή δραστηριότητα σε συνεχή βάση στην παραγωγή προϊόντων και στην παροχή υπηρεσιών.
- 2). Έχουν διοικητική αυτοτέλεια , δεν υπάγονται σε κρατική υπηρεσία.
- 3).Αντλούν μέρος των εσόδων τους από πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά, αναλαμβάνοντας οικονομικό ρίσκο.
- 4). Προσφέρουν έστω και ελάχιστο αριθμό θέσεων αμειβομένης εργασίας.
- 5). Χαρακτηρίζονται πρωταρχικά από τον στόχο της κοινωνικής ωφέλειας.
- 6).Αποτελούν συλλογική πρωτοβουλία.
- 7).Η εσωτερική τους διοίκηση βασίζεται στη δημοκρατική διαδικασία.
- 8).Προσβλέπουν στη συμμετοχή διαφορετικών κατηγοριών εταίρων στη σύσταση και την λειτουργία τους.

9).Επιβάλλουν περιορισμούς στη διανομή κερδών και ένα μέρος τους επανεπενδύεται για την προώθηση των στόχων τους.

Οι **Miler και Makalis** [2011], καθορίζουν τα κριτήρια που χρησιμοποιούν κυρίως τα κοινωνικά κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών προκειμένου να επενδύσουν σε μια κοινωνική επιχείρηση ως εξής.

1). Την κοινωνική αποστολή της επιχείρησης ,με δημιουργία και διατήρηση κοινωνικής προστιθέμενης αξίας.

2).Το πάθος για κοινωνική αλλαγή των ιδρυτών της επιχείρησης, (π.χ. άνθρωποι που έχουν πάθος για επιχειρηματικές δραστηριότητες που συμβάλλουν στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων).

3).Τα κοινωνικά δίκτυα, για να βασίζονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην εμπιστοσύνη της τοπικής κοινωνίας και των μελών της..

4)Η καινοτομία σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες.

5).Η εμπειρία των διαχειριστών να επιτύχουν κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους.

6)Το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των διαχειριστών το οποίο θεωρείται πολύ σημαντικός παράγοντας για τους συγκεκριμένους τύπους επιχειρήσεων.

7).Οι δείκτες επίδοσης, σε έσοδα , έξοδα ,λειτουργικά κόστη.

Όπως παρατηρεί κανείς για να χαρακτηριστεί μια επιχείρηση ως κοινωνική πρέπει να πληροί μια σειρά κριτηρίων τα οποία έχουν τόσο κοινωνικές , όσο και οικονομικές συνιστώσες.

Η Κ.Ε. πρέπει να παράγει νέα παραγωγικά μοντέλα αναλαμβάνοντας ρίσκα, να δίνει έμφαση στην καινοτομία, να παρέχει υπηρεσίες που ιδιωτικός και κρατικός τομέας δεν προσφέρουν και εξυπηρετούν άμεσες ανθρώπινες ανάγκες, να παράγει με χαμηλό κόστος και να πουλάει προϊόντα σε χαμηλές τιμές, να εφαρμόζει συλλογικά δημοκρατικές διαδικασίες διοίκησης, να βοηθά στην αύξηση της απασχόλησης με την δημιουργία θέσεων εργασίας, να διαμοιράζει δίκαια τα κέρδη και να επανεπενδύσει για κοινωνικούς σκοπούς ένα μέρος τους, να δημιουργεί και να διατηρεί ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς με τις τοπικές κοινωνίες. **Ο Charles Leadbeater** σε εργασία

του υπό τον τίτλο « **The rise of the social entrepreneur**” σελ. 22 , δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην καινοτομία με ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. «*Social entrepreneurs often confront these problems in new ways and find new solutions. These new approaches could be transferred to the public sector, in much the same way as small biotechnology and software firms often transfer their innovations to larger pharmaceuticals and computer companies*».www demos.co.uk.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι η κοινωνική επιχείρηση δεν είναι απλό και εύκολα υλοποιήσιμο εγχείρημα. Είναι όμως αδήριτη αναγκαιότητα η ανάπτυξη της, ως αντιστάθμισμα στην επέλαση και την κυριαρχία της αγοράς, που αποθεώνει το κέρδος και συνθλίβει το άνθρωπο.

Ο επιχειρηματίας που θα την εφαρμόσει, πρέπει να συνδυάζει έμπνευση, ευαισθησία, ψυχικό σθένος, ηθική, αίσθηση αλτρουιστικού καθήκοντος, αλλά και επιχειρηματική σκέψη, πνεύμα και πρακτική. Πρέπει να είναι « *εμπυρωτικός, διορατικός, ανοιχτόμυαλος, πρωτοπόρος, αξιόπιστος, γενναιόδωρος, γνήσιος, συνεργατικός, και ρεαλιστικά αισιόδοξος*» (Ο.Κυριακίδου, Ε.Σαλαβού 2014, 98).

Η **Σοφία Αδάμ**, κατατάσσει σε δύο κατηγορίες τα κριτήρια ορισμού μιας κοινωνικής επιχείρησης. Τα οικονομικά και τα κοινωνικά κριτήρια . Ως οικονομικά κριτήρια θεωρεί.:

- Την συνεχή παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών.
- Τον υψηλό βαθμό αυτονομίας.
- Την ανάληψη ρίσκου.
- Minimum αμειβόμενης εργασίας.

Ως κοινωνικά κριτήρια θεωρεί.

- Το όφελος για την κοινωνία και την ομάδα.
- Την συλλογική διάσταση.
- Την συμμετοχικότητα,
- Την δημοκρατική λήψη αποφάσεων.

-Την περιορισμένη διανομή κερδών.

(Σοφία Αδάμ 2013. Πηγή , [www,socialcooperatives.gr](http://www.socialcooperatives.gr)).

2.3 Η έννοια της αξίας στην συμβατική και κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Οι συμβατικές επιχειρήσεις δημιουργούνται και λειτουργούν με αποκλειστικό σκοπό το κέρδος. Όλες οι δραστηριότητες τους που αφορούν στη διαμόρφωση και την υλοποίηση της στρατηγικής τους στοχεύουν στη δημιουργία αξίας, για την οποία ο πελάτης –καταναλωτής είναι διατεθειμένος να καταβάλει το αντίστοιχο τίμημα.

Η αξία διακρίνεται σε δύο έννοιες. Στην αξία χρήσης που σχετίζεται με την χρησιμότητα , και την ανταλλακτική αξία, δηλαδή με την δυνατότητα ενός αγαθού να ανταλλάσσεται με άλλα. Το θεωρητικό υπόβαθρο της έννοιας της αξίας ξεκινάει από τον τέταρτο αιώνα και τον **Αριστοτέλη** και συνεχίστηκε μέχρι τον 17^ο και τον **Στιούαρτ**, τον 18^ο και τον **Ανταμ Σμίθ**, τον 19^ο με τον **Ρικάρντο** και τον **Μαρξ**, και τον 20^ο με τις εννοιολογικές και ιδεολογικές διαμάχες των νεοοικονομικών και των νεομαρξιστών, με επίκεντρο τις πηγές παραγωγής της αξίας. Για να πάρει όμως αξία ένα προϊόν ή μια υπηρεσία, βασική προϋπόθεση είναι η διακίνηση, δηλ. η εμπορευματοποίηση του. Μέσα από αυτή τη διαδικασία το χρήμα γίνεται προϊόν, και το προϊόν χρήμα και κέρδη. Και εδώ αρχίζουν οι ουσιώδεις διαφορές μεταξύ συμβατικών και κοινωνικών επιχειρήσεων.

Την διαδικασία χρήμα—προϊόν—χρήμα μιας συμβατικής επιχείρησης , η κοινωνική την μετατρέπει σε προϊόν- χρήμα –προϊόν. Δηλαδή ο κοινωνικός επιχειρηματίας δημιουργεί ένα προϊόν η μια υπηρεσία της δίνει μια εμπορική αξία και κυκλοφορώντας την, αποκομίζει κάποιο κέρδος, το οποίο όμως το μετατρέπει ξανά σε ένα προϊόν η μια υπηρεσία κοινωνικής αξίας και προσφοράς. Η υλοποίηση της Κ.Ο. στην πράξη είναι μια αντίδραση της κοινωνίας στην εμπορευματοποίηση , που βλέπει τις μορφές της ζωής και τις ανάγκες της να γίνονται αντικείμενο εμπορευματοποίησης και κερδοσκοπίας και που βλέπει τους παραγωγούς των προϊόντων, να αποκλείονται από την κατανομή και την ωφέλεια της υπεραξίας τους, αντί να είναι εκείνοι που να την καθορίζουν και να την μοιράζουν με δίκαιο κοινωνικό τρόπο. Η αντίδραση όμως είναι η μία πλευρά. Η άλλη είναι μια εντελώς

διαφορετική προσέγγιση της έννοιας της αξίας, από αυτήν που έχει επιβάλλει η αγορά με τους αγοραίους κανόνες της.

Είναι αυτή της επιδιώξεως όχι των κερδών , αλλά των υψηλών επιτευγμάτων, που ανυψώνει τον άνθρωπο από έναν απαθή καταναλωτή υλικών αγαθών σε έναν υψηλόφρονα φορέα αξιών. Τέτοιες αξίες , που αναδεικνύονται μέσα από την αίσθηση της κοινωνικής αποστολής που πρεσβεύει η Κοινωνική Οικονομία είναι η συλλογικότητα, η ευαισθησία, η αλληλεγγύη, η εμπιστοσύνη, η συνεργασία που είναι θεμελιώδεις κοινωνικές αρετές που στηρίζουν και ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και τους κοινωνικούς δεσμούς..

Ο άνθρωπος αγοράζει ένα προϊόν της συμβατικής επιχείρησης πληρώνοντας το αντίστοιχο τίμημα, για να καλύψει μια ανάγκη του, για να νοιώσει μια ικανοποίηση, να αισθανθεί ξεχωριστός . Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα υπηρετεί την υπέρβαση του εγώ και την ανάδειξη του εμείς, που αξίζει να τονιστεί, πέρα από τη ανθρωπιστική και ηθική πλευρά της, είναι μια διεργασία ενίσχυσης της Δημοκρατίας καθώς εντείνει την συμμετοχή στα κοινά προβλήματα και αναζητήσεις, με συλλογικές δράσεις και πρωτοβουλίες της κοινωνίας των ενεργών πολιτών.

Ένα άλλο στοιχείο που διακρίνει την κοινωνική από την συμβατική επιχειρηματικότητα είναι η συμμετοχή του εθελοντισμού στην πρώτη. Οι εθελοντικές οργανώσεις αλλά και η ατομική συμμετοχή σε εθελοντικές δραστηριότητες υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, στηρίζουν τις ευπαθείς ομάδες, προστατεύουν το φυσικό περιβάλλον, αναδεικνύουν την πολιτιστική κληρονομία, προστατεύουν τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, συμπαρίστανται στους κοινωνικά αποκλεισμένους και τους φτωχούς του τρίτου κόσμου.

Στην Ελλάδα πάντα και ειδικότερα σε περιόδους κρίσεως έχει αποδειχθεί ότι μια ιδεαλιστική ανθρωπιστική συνείδηση, ενυπάρχει στη ψυχή της συντριπτικής πλειοψηφίας των Ελληνίδων και των Ελλήνων και βρίσκει έκφραση μέσα από ανιδιοτελείς δράσεις συμπαράστασης προς τους συνανθρώπους τους που είναι θύματα της ύφεσης, της ανεργίας, της εξαΰλωσης των εισοδημάτων.

2.4 Παγκόσμια παραδείγματα.

Ως πρωτοποριακό παράδειγμα κοινωνικής οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο θεωρείται η ονομαζόμενη Τράπεζα των φτωχών[**Grameen Bank**] που ίδρυσε το 1974 στο Μπαγκλαντές ο καθηγητής Οικονομικών **Mohammad Yunus**. Μιας τράπεζα μικροπιστώσεων , που ξεκίνησε τόσο από την διορατικότητα του Yunus όσο και από μια εσωτερική παρόρμηση προσφοράς βοήθειας και διεξόδου σε εκατομμύρια φτωχούς συμπατριώτες του και εξελίχθηκε σε έναν τραπεζικό κολοσσό με υποκαταστήματα σε 60 χώρες. Η ιδέα είχε τεράστια απήχηση αλλά και πρακτικά αποτελέσματα και πάνω από 100 εκ. άνθρωποι κατάφεραν να φτιάξουν τις δικές τους μικρές επιχειρήσεις δια του συστήματος των μικροπιστώσεων. Αυτό που έχει αξία ειδικής μνείας στην περίπτωση του Yunus είναι ότι, ως καθηγητής έδωσε και μια θεωρητική –ιδεολογική διάσταση στο εγχείρημα του. Βραβευθείς μάλιστα με το βραβείο **Νόμπελ το 2006** για την δημιουργία οικονομικών και κοινωνικών ευκαιριών για τους φτωχούς και ιδίως τις γυναίκες μέσω της καινοτόμου εργασίας τους στη χορήγηση μικρών δανείων και εγγυήσεων, έδωσε τεράστια ώθηση στον τομέα της Οικουμενικής Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας. Οι δανειζόμενες γυναίκες γίνονται υποχρεωτικά μέλη της Τράπεζας, ενώ προαπαιτούμενο για τη λήψη του μικροδανείου είναι η σύσταση της ομάδας , τα μέλη της οποίας δημιουργούν συλλογική επιχείρηση, και κάθε μέλος της ομάδας εγγυάται για τα υπόλοιπα μέλη της. Για τα δάνεια δεν απαιτούνται εμπράγματα εγγυήσεις. **Αλ. Μανδράκου «Ο τραπεζίτης που δανείζει τους φτωχούς» Καθημερινή 14/10/2006.**

Ακολουθώντας το παράδειγμα της Grameen Bank .στον Τρίτο Κόσμο δημιουργήθηκαν χιλιάδες Οργανώσεις αλληλοβοήθειας και εναλλακτικές Τραπεζες που στήριξαν εκατομμύρια ανθρώπους .

Η Ηθική Τράπεζα [BANKA ΕΤΗΙΚΑ] στην Ιταλία.

Η ηθική Τράπεζα της Ιταλίας δημιουργήθηκε το 1994 από 22 μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς οι οποίοι δημιούργησαν πιστωτικό συνεταιρισμό από Μ.Κ.Ο., φορείς της Αυτοδιοίκησης και φυσικά πρόσωπα. Η τράπεζα παρέχει χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες σε στοχευμένες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες που αφορούν την Κοινωνική Οικονομία, την Τοπική Αυτοδιοίκηση καθώς και μη κερδοσκοπικές και συνεταιριστικές δραστηριότητες.

Εκτός βέβαια από τις Τράπεζες υπάρχουν και πολλές άλλες μορφές Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Σε όλη σχεδόν την βιβλιογραφία βρίσκουμε αναφορές που καταγράφουν και αναλύουν μερικές ηγετικές μορφές της Παγκόσμιας Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας όπως:

Ο Kurt Holle στο Περού το 1989 με μια νέα μορφή οικότουρισμού στην περιοχή του Αμαζονίου με στόχο αφενός μεν την στήριξη των ντόπιων οικογενειών , αφετέρου δε την προστασία των δασών από την συνεχή συρρίκνωση τους, που προκαλείται από την κερδοσκοπική ανθρώπινη εκμετάλλευση. προκαλώντας δυσμενείς επιπτώσεις στο παγκόσμιο κλίμα.

Η Cybele Armado de Oliveira στη Βραζιλία που ίδρυσε το 1997 το Ινστιτούτο Charada, με στόχο κάθε παιδί στη χώρα να έχει πρόσβαση στη δημόσια εκπαίδευση.

Ο Frederick K.W, Day που ίδρυσε το 2005 την Buffalo Bicycle Company, που κατασκευάζει ποδήλατα ειδικά σχεδιασμένα για το αφρικανικό έδαφος και τις απαιτήσεις ενός φορτίου. Εκινούμενος από ευαισθησία απέναντι στα προβλήματα επιβίωσης των φτωχών κατοίκων των αγροτικών περιοχών, πρόσφερε με το συγκεκριμένο ποδήλατο ευκολότερη και γρηγορότερη πρόσβαση σε τρόφιμα, νερό , καύσιμα και εκπαίδευση.

Ο Jonathan Hurst που ίδρυσε το 2006 στην Κίνα την εταιρεία INCLUDED, για την ενσωμάτωση των μεταναστών στις πόλεις. Οι άνθρωποι της εταιρείας που επεκτάθηκε γρήγορα σε πόλεις της Ασίας , της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής χτίζουν κοινοτικά κέντρα σε φτωχογειτονιές μεταναστών που παρέχουν ευκαιρίες εκπαίδευσης, απασχόλησης, πληροφόρησης και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.

Ο Gopi Gopalakrishan ίδρυσε το 2008 την εταιρεία World Health Partners που παρέχει βασικές υπηρεσίες υγείας στις αγροτικές κοινότητες της Ινδίας, μέσω της τηλεϊατρικής, υπερβαίνοντας τα προβλήματα μετακίνησης, και ανεπαρκών υποδομών .

Ο Jim Ayala ίδρυσε το 2012 την Hybrid Social Solutions που παρέχει στους Φιλιππινέζους αγρότες ηλιακή ενέργεια και ενέργεια μέσω χειροκίνητων κινούμενων γεννητριών, με στόχο περισσότερη και ποιοτικότερη παραγωγών και άρα εισοδήματα.

Ως φωτεινά ακόμη παραδείγματα κοινωνικών Επιχειρηματιών θεωρούνται ακόμη.

Ο **Jemie Oliver**, διάσημος σεφ , που ξεκίνησε την ίδρυση εστιατορίων το 2002 στο Λονδίνο , στα οποία νέοι ειδικών ομάδων, μάθαιναν την τέχνη του σεφ, ενώ τα κέρδη από την λειτουργία των εστιατορίων, κατευθύνονται στο Ίδρυμα Jamie Oliver Foundation που ασκεί φιλανθρωπικό έργο.

Ο **Arnould Raskin και η Ann Van Hellemont** , που δημιούργησαν στο Βέλγιο την εταιρεία Mobile School , εισάγοντας ένα καινοτόμο μοντέλο εκπαίδευσης για άστεγα παιδιά με ευρύτατο περιεχόμενο, που υλοποιείται μέσα σε ένα κινούμενο όχημα μήκους έξι μέτρων. Το 2012 η εταιρεία ολοκλήρωσε 2.250 μαθήματα στο δρόμο και πραγματοποίησε 51.000 επαφές με άστεγα άτομα. Το παράδειγμα της έγινε παγκόσμια γνωστό και σήμερα λειτουργούν 36 κινητά σχολεία σε 21 χώρες .

Όλοι αυτοί οι άνθρωποι παροτρύνονται «όχι από την μεγιστοποίηση του κέρδους αλλά καθοδηγούνται από την κοινωνική σκοπιμότητα , υπό την έννοια ότι επιθυμούν να δώσουν μια καλύτερη τύχη στις ζωές των άλλων ανθρώπων. Θέλουν δε να φτάσουν σε αυτό τον σκοπό δημιουργώντας και υποστηρίζοντας βιώσιμες και διατηρήσιμες κοινωνικές επιχειρήσεις.» (Δ. Στράνης. Η Σύγχρονη Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ως Ενδιάμεση Πραγματικότητα μεταξύ δύο Άκρων).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

3.1 Θεσμικό πλαίσιο σύστασης, οργάνωσης , λειτουργίας και εποπτείας κοινωνικών επιχειρήσεων.

Οι διαδικασίες ίδρυσης και λύσης, οι μορφές οργάνωσης, οι κανόνες λειτουργίας, οι μηχανισμοί και τα όργανα εποπτείας μιας Κοινωνικής Επιχείρησης περιγράφονται στα άρθρα 11 και 15 έως 23 του Νόμου **4430/2016**. Αυτό που έχει αξία να επισημάνουμε είναι η αναγκαιότητα εγγραφής κάθε Κοινωνικής Επιχείρησης στο αντίστοιχο μητρώο που τηρείται στο αρμόδιο Υπουργείο Εργασίας. Η ένταξη στο μητρώο αποτελεί προϋπόθεση χρήσης των όποιων ευεργετικών διατάξεων του νόμου

από μια Κ.ΕΠ. Μέσα από την εγγραφή η Πολιτεία διατηρεί την δυνατότητα συνεχούς ελέγχου και εποπτείας των Επιχειρήσεων και του έργου τους.

3.2 Φορείς, τύποι Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Ως φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας ορίζονται με βάση τα άρθρα 3 και 14 του Νόμου 4430/2016 οι:

-Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις οι οποίες ανάλογα με υο σκοπό τους διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, Α) Κοιν.Σ.Επ. ένταξης και Β) Κοιν.Σ. Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής ωφέλειας. Οι Κοιν.Σ.Επ. ένταξης χωρίζονται σε δύο υποκατηγορίες. Τις Κοιν.Σ.Επ. ένταξης ευάλωτων Ομάδων στις οποίες ποσοστό τουλάχιστον 30% των μελών και των εργαζομένων σε αυτές πρέπει υποχρεωτικά να ανήκει στις ευάλωτες ομάδες, και τις Κοιν.Σ.Επ. ένταξης ειδικών ομάδων στις οποίες ποσοστό τουλάχιστον 50% των μελών και των εργαζομένων σε αυτές πρέπει υποχρεωτικά να ανήκουν στις ειδικές ομάδες.(Για τις ομάδες αυτές κάνουμε ιδιαίτερη αναφορά σε επόμενο κεφάλαιο)

-Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) του άρθρου 12 του Νόμου **2716/1999** , που θεωρούνται αυτοδικαίως Κοιν.Σ.Επ.

-Οι Κοιν.Σ.Επ Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος.

Μετά τον πρώτο νόμο 1169/2011 για την Κοινωνική Οικονομία δημιουργήθηκαν και καταγράφηκαν στο Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας μέχρι το τέλος του 2016, **1221** κοινωνικές επιχειρήσεις. Από αυτές μόνο **35** ήταν Κοινωνικής ένταξης και άλλες **55** Κοινωνικής φροντίδας. Οι υπόλοιπες ήταν συλλογικού και παραγωγικού σκοπού. Από όλες αυτές τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις μόνο **150** υπέβαλλαν την προβλεπόμενη από τον Νόμο ετήσια έκθεση πεπραγμένων το 2016. Το γιατί τόσες πολλές επιχειρήσεις ιδρύθηκαν και γιατί η συντριπτική τους πλειοψηφία δεν λειτούργησε καθόλου, εξηγείται από δύο πράγματα. Το πρώτο είναι ότι με το ξέσπασμα της κρίσης πολλοί άνθρωποι αναζήτησαν μια διέξοδο απασχόλησης μέσα από κάτι αναφερόμενο και νέο, χωρίς να έχουν γνώσεις και

υποδομές, και το δεύτερο ότι υπήρξε μια διαδεδομένη πεποίθηση πως για κάθε κοινωνική επιχείρηση θα άνοιγαν οι Ευρωπαϊκοί κρουνοί των επιδοτήσεων., (τουλάχιστον **20.000** € για κάθε μία), κάτι που αποδείχτηκε εντελώς εκτός πραγματικότητας. Η διαγραφή τόσων πολλών Κοινωνικών επιχειρήσεων είναι μια αρνητική εξέλιξη αλλά με βάση τα Ελληνικά δεδομένα, όχι και τόσο απρόσμενη. Εξαιρετικά αρνητικό επίσης είναι ο πολύ μικρός αριθμός επιχειρήσεων κοινωνικής ένταξης καθώς η λειτουργία τους συνδέεται με την απασχόληση ευπαθών ομάδων, τα μέλη των οποίων είναι δύσκολο να βρουν εργασία στις σημερινές συνθήκες της αγοράς.

Η Ειδική Γραμματεία για την Κοινωνική Οικονομία, επιχειρώντας να ξεκαθαρίσει το τοπίο σε ότι αφορά τις ενεργές ή μη Κοινωνικές Επιχειρήσεις, έδωσε προθεσμία υποβολής των σχετικών εγγράφων μέχρι το τέλος Ιουλίου του 2017. Η προθεσμία αυτή παρατάθηκε μέχρι το τέλος Οκτωβρίου του 2017.

Επισημαίνουμε ότι στην Ελλάδα για δεκαετίες η μορφή της κοινωνικής επιχείρησης που κυριάρχησε ήταν αυτή των Συνεταιρισμών. Με προπομπούς «**την κοινή Συμφωνία Αμπελακίων**», που ιδρύθηκε το **1870** με 6.000 μέλη και αντικείμενο την καλλιέργεια και την επεξεργασία του βαμβακιού και τον «Μετοχικό Γεωργικό Σύλλογο Αλμυρού» που λειτούργησε το **1900**, το συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα πέρασε από πολλές και διαφορετικές φάσεις. Το **1913** ψηφίστηκε ο πρώτος νόμος για τους συνεταιρισμούς θέτοντας το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους. Από τότε υπήρξε μια ραγδαία ανάπτυξη τους, καθώς από 152 το **1915**, έφτασαν το 1950 στους 6552 για να σταθεροποιηθεί από εκεί και πέρα ο αριθμός τους. **Κοντογιώργης Αχιλλέας, (Συνεταιριστική Οικονομία. Πανεπιστήμιο Πατρών)**. Στη δεκαετία του **1980** στο συνεταιριστικό κίνημα δόθηκε μεγάλη ώθηση με νομοθετικές παρεμβάσεις και με ισχυρή χρηματοδότηση από την Αγροτική Τράπεζα. Δυστυχώς όμως η ενίσχυση του Κινήματος συνοδεύτηκε από τα πάγια φαινόμενα του ελληνικού γίνεσθαι, όπως ο κομματισμός, η ευνοιοκρατία, η σπατάλη, η διαφθορά, η έλλειψη στρατηγικής και οράματος, με αποτέλεσμα την παρακμή και την απαξίωση του. Παρότι σήμερα υπολογίζεται ότι λειτουργούν περίπου **7.000** Συνεταιριστικές Οργανώσεις με **750.000** μέλη, όμως η παρέμβαση τους στα ζητήματα καλλιέργειας, τυποποίησης και εμπορίας αγροτικών προϊόντων είναι περιορισμένη και φυσικά δεν έχει καμία σχέση με εκείνη των συνεταιρισμών της Ευρώπης. Στην Ελλάδα

υπάρχουν και **100** περίπου αμιγώς γυναικείοι συνεταιρισμοί με αντικείμενο την παραγωγή και διαχείριση προϊόντων κυρίως της οικιακής οικονομίας και οικοτεχνίας των μελών (τρόφιμα, γλυκά, χειροτεχνικά προϊόντα) όπως και με τον αγροτουρισμό.

3.3 Πηγές χρηματοδότησης. Χρηματοδοτικά εργαλεία.

Για να ιδρυθεί μια κοινωνική επιχείρηση χρειάζονται μια ιδέα, ένα σχέδιο και κεφάλαιο. Στο κεφάλαιο βέβαια δεν περιλαμβάνονται μόνο τα χρήματα , αλλά και ο εξοπλισμός και το ανθρωπινό δυναμικό.

Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με τις δυνατές πηγές χρηματοδότησης υπογραμμίζοντας την καθοριστική αξία της εξεύρεσης πόρων για την ίδρυση και την λειτουργία μια επιχείρησης. Οι πόροι για την ίδρυση μιας Κ.ΕΠ. μπορούν να προέλθουν είτε από την συνεισφορά των ιδρυτικών μελών, είτε από δανειοδότηση μέσω των μικροπιστώσεων είτε από επιχορηγήσεις από Εθνικά και Ευρωπαϊκά προγράμματα. Στο άρθρο 9 του Ν. 4430 /2016 προβλέπεται και σύσταση ειδικού *«Ταμείου Κοινωνικής Αλληλεγγύη, με σκοπό την χρηματοδότηση προγραμμάτων και δράσεων για την ενίσχυση των φορέων της ΚΑΙΟ.»* Οι πόροι μιας Κ.ΕΠ. για την βιωσιμότητα της μπορούν να προέλθουν από δύο πηγές. Η πρώτη είναι η αποκαλούμενη εσωτερική και προέρχεται από την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η επιχείρηση παρέχει υπηρεσίες για τις οποίες αμείβεται, ενώ πωλεί και προϊόντα με το αντίστοιχο αντίτιμο. Έχει μεγάλη σημασία η καινοτομία στο είδος των υπηρεσιών, όπως επίσης και η χαμηλή-ανταγωνιστική τιμή των προϊόντων η οποία μπορεί να επιτευχθεί τόσο από την μη επιδίωξη μεγάλων κερδών, όσο και από την εθελοντική εργασία ανθρώπων με κοινωνική ευαισθησία. Η δεύτερη πηγή που αποκαλείται εξωτερική, προέρχεται τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Οι Κ.ΕΠ. μπορούν να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης , όπως επίσης και σε προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ. για την στήριξη της απασχόλησης. Μπορούν ακόμη με βάση το νέο θεσμικό πλαίσιο να υπογράφουν προγραμματικές συμβάσεις Σε ότι αφορά την χρηματοδότηση των συμβάσεων στο άρθρο 5 παρ. 3 του Ν.4430/2016 αναφέρεται ότι: *«Οι συμβαλλόμενοι φορείς για την εκτέλεση των προγραμματικών συμβάσεων μπορεί να χρηματοδοτούνται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων μέσω προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή προγραμμάτων*

που χρηματοδοτούνται αμιγώς από εθνικούς πόρους, τον Τακτικό Προϋπολογισμό ή άλλα εθνικά ή περιφερειακά προγράμματα, καθώς και από τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων. Είναι δυνατή η χρηματοδότηση των συμβαλλομένων και από φορείς του δημόσιου τομέα που δεν μετέχουν στην προγραμματική σύμβαση». Σύμφωνα με στοιχεία που συγκεντρώσαμε από την Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, οι Κ.Ε. μπορούν να εντάσσονται σε Ευρωπαϊκά προγράμματα, και συγκεκριμένα :

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα

Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού-Δια Βίου Μάθησης

Ε.Π.ΑΝ.Α.Δ.-ΔΒΜ.

Φάση 1 ^α . Υποστήριξη Φορέων ΚΑΛΟ. 2017.	7.000.000€
Φάση 1β. Υποστήριξη Φορέων ΚΑΛΟ 2018-2019	21.661.317€
Επιχειρησιακά Σχέδια υφιστάμενων ΚΑΛΟ.	10.000.000€
Επιχειρησιακά Σχέδια Νεοσύστατων ΚΑΛΟ	36.073.704€

Π.Ε.Π. Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα.

Φάση 2. Υποστήριξη Φορέων ΚΑΛΟ 2020.	8.950.476€
Φάση 2. Υποστήριξη Φορέων ΚΑΛΟ 2021.	6.961.482€
Φάση 2. Υποστήριξη Φορέων ΚΑΛΟ 2022.	3.977.989€

Πρόγραμμα Απασχόλησης ΟΑΕΔ.

Απασχόληση ΑΜΕΑ σε ΚΟΙΝΣΕΠ.	2.000.000 €.
-----------------------------	--------------

Γ. Σύνολο **115.525.068 €**

Πηγή: *Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.*

Από την ύπαρξη βέβαια των πόρων έως την απορρόφηση τους, και από την απορρόφηση τους έως την παραγωγή ουσιαστικών και μετρήσιμων αποτελεσμάτων, ο δρόμος είναι πολύ μακρύς και συχνά δύσβατος, όπως αποδείχτηκε με τα προγράμματα **EQUAL, ΤΟΠΣΑ ,ΤΟΠΕΚΟ.**

3.4. Κοινωνικός αντίκτυπος. Μέτρηση- αξιολόγηση

«Τα τελευταία χρόνια στο πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας , εκδηλώνεται έντονος προβληματισμός γύρω από την μέτρηση του κοινωνικού αντίκτυπου και την καταγραφή των αποτελεσμάτων που απορρέουν από την δράση των μη κερδοσκοπικών και φιλανθρωπικών οργανώσεων καθώς και των κοινωνικών επιχειρήσεων. Jonken and Meehan 2014.» (Ο.Κυριακίδου, Ε.Σαλαβού σελ.127).

Με βάση τον ισχύοντα νόμο, ως «κοινωνικός αντίκτυπος ορίζεται η παραγόμενη συλλογική και κοινωνική ωφέλεια που κομίζει η δραστηριότητα του Φορέα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας σε κοινωνικό, οικονομικό, και περιβαλλοντικό επίπεδο στις τοπικές κοινωνίες. Ως εργαλείο μέτρησης του κοινωνικού αντίκτυπου, ορίζεται το μοντέλο παρακολούθησης του κοινωνικού αντίκτυπου, που ο κάθε φορέας οφείλει να συμπληρώνει ετησίως, με σκοπό τη

βελτίωση των διαδικασιών λειτουργίας και την ενδυνάμωση των δραστηριοτήτων του. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλειας και Αλληλεγγύης καθορίζονται τα τεχνικά ζητήματα και οι λεπτομέρειες εφαρμογής του» (ν, 4430 Άρθρο 2 παρ,10).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ. [Τ.Α,]

4.1.Οι επιπτώσεις της κρίσης στις κοινωνικές δομές της Τ.Α.

Το 2006 σε έκθεση του **Ινστιτούτου Τοπικής Αυτοδιοίκησης**, αναφέρεται ότι:«*Πάγιο αίτημα της ΚΕΔΚΕ και όραμα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ήταν η κοινωνική πολιτική να είναι αποκλειστική αρμοδιότητα για την Τοπική Αυτοδιοίκηση και να μην επαφίεται στις ευαίσθητες κάθε Δημοτικής Αρχής διότι: Η Τ.Α είναι πιο κοντά στον πολίτη, γνωρίζει λόγω της εγγύτητας αυτής καλύτερα τα προβλήματα που υπάρχουν, και άρα μπορεί να προσαρμόζει την κοινωνική δράση στις κοινωνικές ανάγκες. Η κοινωνική πολιτική απαιτεί στην εφαρμογή της το συνδυασμό πολλών δράσεων. Συνδέεται άμεσα με τον πολιτισμό, τον αθλητισμό, τις δράσεις για ευπαθείς ομάδες, τις δράσεις για πρόληψη στον τομέα της υγείας κ.λπ. Μόνο στο πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι δυνατός ο συντονισμός όλων των δράσεων σε μια*

συνολική προσέγγιση».(I.T.A. 2006. **Κοινωνική πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση, σελ.84**).»

Στο άρθρο 75 παρ ε του νόμου **3463/2006** που κύρωσε τον κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων και υπό τον τίτλο Αρμοδιότητες Κοινωνικής Προστασίας και Αλληλεγγύης, αναφέρονται έξι σχετικές αρμοδιότητες της πρωτοβάθμιας Αυτοδιοίκησης. Το 2010 στο νόμο **3852/2010 (Πρόγραμμα Καλλικράτης)**, και με στρατηγικό στόχο την αναβάθμιση των Δήμων, στο άρθρο 94 ,παρ 2β, στις έξι αρμοδιότητες προστέθηκαν άλλες 27 . Έπειτα ήρθε η κρίση. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση βρέθηκε στον κυκεώνα της με πολύ περισσότερες αρμοδιότητες και με πολύ λιγότερους πόρους. Οι κρατικές επιχορηγήσεις άρχισαν να περικόπτονται και το 2016 ήταν κατά **63%** λιγότερες από το **2009**. Η κατακόρυφη πτώση των εσόδων, συνέπεσε με την ραγδαία άνοδο των κοινωνικών προβλημάτων ως αποτελέσματα της αύξησης της ανεργίας και της μείωσης των αποδοχών μισθωτών και συνταξιούχων.

Η Τ.Α. ως η πλέον εγγυτέρα στον πολίτη εξουσία βίωσε και βιώνει πολύ πιο έντονα από την κεντρική Κυβέρνησης τις οδυνηρές συνέπειες της κρίσης. Κλήθηκε από την μια πλευρά να διατηρήσει τις υπάρχουσες κοινωνικές δομές της υπό καθεστώς χρηματοδοτικής ασφυξίας και από την άλλη να δημιουργήσει νέες και να ενισχύσει τις υπάρχουσες. *«Ο ανθρωποκεντρικός της χαρακτήρας την μετέτρεψε σε προνομιακό πεδίο άμεσης προσφυγής των ανήμπορων πολιτών και από την άλλη αναβάθμισαν την υποχρέωση της για στήριξη της κοινωνίας που αποσαθρώνεται».* (Αντ. Μουσιδης ,Αικ. Ντούλια Αυγή 13/4/20140).

Ταυτόχρονα με το οικονομικό πρόβλημα η Τ.Α. είχε να αντιμετωπίσει και το ακανθώδες ζήτημα του προσωπικού.

Τόσο η αναλογία πέντε αποχωρήσεις προς μία πρόσληψη, όσο και η λήξη και μη ανανέωση χιλιάδων συμβάσεων έργου, οι περισσότερες από τις οποίες αφορούσαν την παροχή έργου σε τομείς κοινωνικής πολιτικής προκάλεσαν δισεπίλυτα προβλήματα. Επισημαίνουμε ότι μεσούσης της κρίσης ήταν σχεδόν απαγορευτικό στους Δήμους να αυξήσουν τα ίδια έσοδα τους μέσα από την αναπροσαρμογή των Δημοτικών τελών.

Παρά τις αντικειμενικές αντιξοότητες η Αυτοδιοίκηση ανταποκρίθηκε σε μεγάλο βαθμό στις ραγδαία αυξηθείσες κοινωνικές υποχρεώσεις της.

Ο πρόεδρος της Κ.Ε.Δ.Ε. **Γιώργος Πατούλης** σε επανειλημμένες συνεντεύξεις του έχει αναφέρει ότι σήμερα, πάνω από **4.500** κοινωνικές δομές λειτουργούν στους Δήμους όλης της Ελλάδας στηρίζοντας τα θύματα της κρίσης. Η Τ.Α. έχοντας πολύ μεγαλύτερη ικανότητα ευελιξίας και προσαρμογής σε αλλαγές από την κεντρική Κυβέρνηση, αναδιτάξε ταχύτατα τις δυνάμεις και την στοχοθεσία της και έριξε το βάρος της πολιτικής της στην διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Έκανε καλύτερη διαχείριση των περικομμένων πόρων της, εξορθολόγησε τις δαπάνες της κατευθύνοντας προς κοινωνικές πολιτικές και κάνοντας πολύ αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, με χρήση των διαδικτυακών τόπων προσέφερε πολύπλευρη πληροφόρηση στους ανθρώπους που απεγνωσμένα αναζητούσαν προγράμματα και δομές στήριξης.

4.2 Θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας Τ.Α.

Κοινωνικής Οικονομίας- Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

Για να δούμε αν μπορεί να υπάρξει συνεργασία μεταξύ δύο φορέων το πρώτο που πρέπει να εξετάσουμε είναι αν έχουν κοινούς σκοπούς και στόχους. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση διαχρονικά και ιδιαίτερα μετά την κρίση, υλοποιεί πολιτικές στήριξης ευπαθών, ευάλωτων, ειδικών ομάδων, και γενικότερα πολιτών που αντιμετωπίζουν το σκληρό πρόσωπο της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Ταυτόχρονα διακατέχεται από ιδιαίτερες ευαισθησίες σε περιβαλλοντικά θέματα, αντιδρώντας έντονα και δυναμικά σε αποφάσεις και δράσεις που υποβαθμίζουν το περιβάλλον και προέρχονται είτε από Υπουργεία είτε από ιδιώτες. Η Κοινωνική οικονομία από την δική της πλευρά *«παρέχει υπηρεσίες και αγαθά που ανταποκρίνονται σε ανεκπλήρωτες ανάγκες της κοινωνίας(unmet needs) , υπηρετώντας κοινωνικούς σκοπούς και συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην καταπολέμηση της ανεργίας*

μέσω της αυτοαπασχόλησης και της δημιουργίας θέσεων μισθωτής εργασίας , στην κινητοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου στην κοινωνική ένταξη και απασχόληση ευπαθών ομάδων , στην κοινωνική συνοχή ,στην αντιμετώπιση του αποκλεισμού και στην τοπική ανάπτυξη.»(Θ. Ντούλια 2015 σελ.38). Μπορούν δηλ. οι Δήμοι και οι Περιφέρειες στον στρατηγικό τους σχεδιασμό για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, να βρουν συμμάχους υλοποίησης του τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Στην εισηγητική έκθεση του νόμου 4430/2016 στη σελίδα 2 αναφέρεται ότι « η επέκταση της ΚΑΛΟ σε διεθνές επίπεδο ,ιδιαίτερα σε κοινωνίες που έχουν διανύσει η διανύουν περιόδους κρίσεων, έχει πάρει μορφές συμπληρωματικής σε σχέση με τους υπάρχοντες οικονομικούς και κοινωνικούς θεσμούς ή και μορφές αυτόνομης οργάνωσης με σκοπό την επιβίωση κοινωνικά περιθωριοποιημένων πληθυσμών.....Τόσο στην Ευρώπη όσο και στη Λατινική Αμερική οι δραστηριότητες της ΚΑΛΟ αποδείχθηκαν ανθεκτικότερες σε συνθήκες χρηματοοικονομικής κρίσης και αποτέλεσαν έναν ισχυρό και αποτελεσματικό παράγοντα καταπολέμησης των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων.»

Είναι λοιπόν φανερό ότι υπάρχει ταύτιση στόχων μεταξύ Αυτοδιοίκησης και Κ.Ο. Εκείνο που αναζητείται είναι ένα σαφές, απλό και ρεαλιστικό θεσμικό πλαίσιο που να διευκολύνει τη συνεργασία των δύο πλευρών και φυσικά βούληση και αποφασιστικότητα κοινής δράσης. Σε ποιους όμως τομείς θα μπορούσε να υπάρξει κοινή δράση:

Ας τους δούμε:

4.3 Τομείς κοινής δράσης.

- 1) Ανάπτυξη εθελοντικού κινήματος.
- 2) Στήριξη ευάλωτων και ειδικών ομάδων.
- 3) Ενίσχυση της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και της βιώσιμης ανάπτυξης.
- 4) Προαγωγή του αθλητισμού και του πολιτισμού.
- 5) Προστασία του περιβάλλοντος.

6) Προστασία των παραγωγών και των καταναλωτών από την δράση μεσαζόντων-κερδοσκόπων.

Ας τα δούμε πιο συγκεκριμένα:

Ανάπτυξη εθελοντικού κινήματος:

Θέσαμε τον εθελοντισμό ως πρώτο θέμα στη συνεργασία διότι ο εθελοντισμός αποτελεί προνομιακό πεδίο άσκησης πολιτικής της Τ.Α. αλλά και βασικό συστατικό στοιχείο της Κοινωνικής Οικονομίας, μπορεί δε να δραστηριοποιηθεί σε όλους τους άλλους τομείς της κοινής δράσης. Συνδέοντας τον εθελοντισμό με την Αυτοδιοίκηση και τις Τοπικές Κοινωνίες, ο **Νίκος Φωτόπουλος** επισημαίνει:

«Η τοπική κοινωνία αποτελεί έναν ιδιαίτερα πρόσφορο χώρο στον οποίο μπορεί να αναπτυχθεί ο εθελοντισμός ως ένα συγκροτημένο και οργανωμένο κοινωνικό κίνημα. Τα επίπεδα στα οποία η τοπική κοινωνία μπορεί να δραστηριοποιηθεί αφορούν: στην κοινωνική υποστήριξη των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων, στην κοινωνική πρόνοια και προστασία (φροντίδα παιδιών και ηλικιωμένων, άστεγων, ανέργων, κ.ά.), στην πολιτική προστασία (έκτακτες καταστάσεις, πλημμύρες, θεομηνίες, φυσικές καταστροφές, σεισμοί κ.ά.), στην προστασία του περιβάλλοντος (πυρκαγιές, δενδροφυτεύσεις, αποψιλώσεις, καθαρισμοί παραλιών, οικολογική προστασία κ.ά.), στη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, στην εκπαιδευτική ενίσχυση των μορφωτικά αδύναμων (πρόσθετη διδακτική στήριξη, κοινωνικά φροντιστήρια, προγράμματα δια βίου μάθησης), στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι δράσεις και οι παρεμβάσεις αυτές μπορούν να αναπτυχθούν μέσα από πρωτοβουλίες και κινηματικές απόπειρες για την ενίσχυση της απασχόλησης, της αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής». (Εθελοντικές δράσεις για την Τοπική κοινωνία. Εκπαιδευτικό υλικό για τα κέντρα δια βίου μάθησης, 2015 σελ.10). Αυτές ακριβώς οι δράσεις που περιγράφει ο συγγραφέας είναι αυτές που εκφράζουν την αποστολή και σκοπό της Κ.Ο., για συλλογική και κοινωνική ωφέλεια, για κοινωνική καινοτομία και βιώσιμη ανάπτυξη .(Ν.4430, άρθρο2 ,παρ.3,4,5,6).

Η Τ.Α. προσελκύοντας, κινητοποιώντας, οργανώνοντας, εκπαιδεύοντας, τους εθελοντές, τιμώντας και προβάλλοντας την εθελούσια και ανιδιοτελή προσφορά των μελών των τοπικών κοινωνιών, δημιουργεί ένα κρίσιμο και πολύτιμο

κοινωνικό κεφάλαιο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα για την πραγμάτωση του κοινωνικού σκοπού της.

4.4. Στήριξη ειδικών και ευάλωτων ομάδων.

Πριν αποτυπώσουμε τις δυνατότητες συνεργασίας στον τομέα αυτό είναι χρήσιμο να δούμε ποια άτομα εντάσσονται στις κατηγορίες των ευάλωτων και ειδικών ομάδων σύμφωνα με την Νομοθεσία.

« Ως ευάλωτες ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Σε αυτές ανήκουν:

α) τα άτομα με αναπηρία οποιασδήποτε μορφής (σωματική, ψυχική, νοητική, αισθητηριακή), β) τα άτομα με προβλήματα εξάρτησης από ουσίες ή τα απεξαρτημένα άτομα, γ) οι ανήλικοι με παραβατική συμπεριφορά, οι φυλακισμένοι/ες και αποφυλακισμένοι/ες.

Ως «ειδικές» ορίζονται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν:

α) τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας,

β) τα θύματα παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων,

γ) οι άστεγοι,

δ) τα άτομα που διαβιούν σε συνθήκες φτώχειας,

ε) οι οικονομικοί μετανάστες,

στ) οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο, για όσο εκκρεμεί η εξέταση του αιτήματος χορήγησης ασύλου,

ζ) οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών,

η) τα άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες,

θ) οι μακροχρόνια άνεργοι άνω των πενήντα ετών.(Ν.4430 άρθρο 2 παρ.8).

Για τις περισσότερες κατηγορίες των προαναφερθέντων ατόμων, και κυρίως των ανηκόντων στις ειδικές ομάδες, η Τ.Α. έχει μακρά ενασχόληση και υποστήριξη πολύ ενωρίτερα μάλιστα από την ξέσπασμα της κρίσης. Η κρίση όμως πολλαπλασίασε τα άτομα εκείνα που χρήζουν προστασίας, πολλαπλασιάζοντας ταυτόχρονα και τις υποχρεώσεις αναγκαίων παρεμβάσεων της Τ.Α.

Στην προσπάθεια της να απαλύνει τις δυσμενέστερες επιπτώσεις της κρίσης, η Αυτοδιοίκηση μπορεί να συνεργαστεί με φορείς της ΚΑΛΟ με τους οποίους ταυτίζονται οι στόχοι της. Το πλαίσιο αυτής της συνεργασίας τίθεται με τον νόμο 4430/2016 όπου περιγράφονται διάφορες μορφές συνεργασίας και συγκεκριμένα:«*Οι Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας που αναφέρονται στους καταστατικούς σκοπούς τους με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο ή φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και τους Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού*». (Άρθρο 5). Στο ίδιο άρθρο καθορίζεται και το περιεχόμενο των συμβάσεων, στο οποίο πρέπει να συμπεριλαμβάνονται το αντικείμενο του έργου, ο προϋπολογισμός του, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μερών, το χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης της σύμβασης ο τρόπος παρακολούθησης κλπ. Το χρήσιμο και ενδιαφέρον είναι ότι με το άρθρο αυτό δίνεται η δυνατότητα στους Ο.Τ.Α. να παραχωρούν την χρήση ακινήτων, κινητών και μέσων, (παρ.3), ενώ προβλέπει την δυνατότητα χρηματοδότησης των κοινών έργων, από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τους Εθνικούς πόρους, τον κρατικό προϋπολογισμό καθώς και από τους προϋπολογισμούς των συμβαλλόμενων φορέων. Το τελευταίο έχει ιδιαίτερη αξία για την συνεργασία, καθώς επιτρέπει στους Ο.Τ.Α. να χρηματοδοτήσουν αυτή την συνεργασία.

Ο Νόμος δίνει επίσης την δυνατότητα σε έναν Ο.Τ.Α. να γίνει μέλος μιας Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης Ένταξης με την προϋπόθεση της εγκρίσεως της συμμετοχής από τον εποπτεύοντα φορέα. (Άρθρο 13 παρ.5).

4.5 Προβλήματα- αντιξοότητες- προοπτικές.

Όπως προαναφέραμε το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, δίνει την δυνατότητα εποικοδομητικής συνεργασίας μεταξύ της Τ.Α. και των Κοινωνικών Επιχειρήσεων Για να γίνει όμως πράξη μια ωφέλιμη συνεργασία πρέπει να ξεπεραστούν σημαντικές αντιξοότητες που αφορούν τόσο σε οικονομικά ζητήματα, όσο και σε εκείνα διαμορφωμένων νοοτροπιών και προθέσεων.

Σε μια δύσκολη οικονομική συγκυρία για την Αυτοδιοίκηση, την οποία αναλύσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, θα πρέπει η ίδια να καλύψει όλες τις δαπάνες σχεδιασμού, οργάνωσης, εκπαίδευσης στελεχών και εργαζομένων, διαχείρισης πόρων και υλικών, διατήρησης γραφείων, ενημέρωσης του κοινού σε ζητήματα κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Το μεγάλο ζητούμενο λοιπόν είναι, κατά πόσο μια Δημοτική η Περιφερειακή Αρχή έχει την ειλικρινή βούληση αλλά και την δυνατότητα να προωθήσει με τρόπο συστηματικό, αποφασιστικό, οργανωμένο και αποτελεσματικό την ίδρυση, την στήριξη και την βιωσιμότητα μιας Κ.ΕΠ. Επισημαίνουμε την έννοια της ειλικρινούς πρόθεσης διότι παρατηρήθηκαν φαινόμενα αλλοίωσης του πραγματικού λόγου ύπαρξης της Κ.Ο. Η δημιουργία Κοινωνικών Επιχειρήσεων, όχι από τα κάτω, αλλά με καθοδήγηση της Δημοτικής Αρχής, προκειμένου να λειτουργήσουν προγράμματα κοινωνικής πολιτικής, είτε νέα, είτε παλιά που διακόπηκαν και ο διαμοιρασμός εκατομμυρίων Ευρώ σε αυτές, παραβίαζαν κατάφωρα τις αρχές και τις αξίες της Κ.Ο. Εκεί όπου μάλιστα κυριαρχεί, μια κατεστημένη νοοτροπία πελατειακών σχέσεων, οι αρχές αυτές όχι απλά παραβιάζονται αλλά διαστρεβλώνονται βάνουσα. Η μετατροπή μιας Κοινωνικής Επιχείρησης σε εργαλείο παραταξιακής πολιτικής, κάτι δυστυχώς που παρατηρήθηκε, υπονομεύει τον βασικό κανόνα λειτουργίας που είναι « η ανεξαρτησία απέναντι στο κράτος και σε κάθε δημόσια συλλογικότητα.» Όπως ανέφερε σε άρθρο του ο Δήμαρχος Αιγάλεω **Δημ. Μπίρμπας** « Η ίδρυση των Κοιν. Σ.Επ, πρέπει να είναι αποτέλεσμα αυτοοργάνωσης και αυτοδιαχείρισης των εργαζομένων και όχι επιλογή συγκρότησης των αιρετών, κυρίως ως πεδίο bypass προσλήψεων αναγκαίων και μη». **Εφημ. Αυγή 16-3-2016.** Η Τ.Α. μπορεί να στηρίζει μια Κ.Ε. δεν μπορεί όμως να παρεμβαίνει στον τρόπο διοίκησης της, διαχείρισης των οικονομικών της, προσλήψεων προσωπικού κλπ. Δυστυχώς τα φαινόμενα παρεμβάσεων κάθε άλλο παρά σπάνια είναι, αποκαλύπτουν δε μια προβληματική νοοτροπία που επικρατεί ακόμα, σ ένα μεγάλο μέρος εκείνων που πολιτεύονται αναζητώντας

ψήφους. Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις έκνομων ενεργειών θύματα ήταν οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, οι οποίοι έπειτα από απορριπτικές αποφάσεις του Ελεγκτικού συνεδρίου κατέφυγαν στα διοικητικά δικαστήρια ζητώντας μισθούς πολλών μηνών.

Η υλοποίηση από την Τ.Α. ενός συνολικού σχεδιασμού ανάπτυξης δικτύων κοινωνικής προστασίας, με όλους τους κοινωνικούς φορείς του Δήμου και φυσικά τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις, μπορεί να γίνει μέσα από την επιτροπή Δημοτικής Διαβούλευσης στα πλαίσια της συμμετοχικής Δημοκρατίας, με διαφάνεια, με συγκεκριμένα κριτήρια υπογραφής προγραμματικών συμβάσεων και με αδέκαστο έλεγχο των αποτελεσμάτων κάθε δράσης.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα που παρατηρείται και προκαλεί οικονομική ασφυξία στις Κ.ΕΠ. είναι ο μεγάλος χρόνος που περνάει ανάμεσα στην παροχή της εργασίας και στην καταβολή του αντιστοίχου ποσού από τους ΟΤΑ. Σε πολλές περιπτώσεις που μελετήθηκαν η καθυστέρηση αγγίζει και τους έξι μήνες. Με δεδομένο ότι οι Κ.Ε. δεν διαθέτουν ταμειακά αποθέματα για να χρηματοδοτήσουν την μισθοδοσία των εργαζομένων, η καθυστέρηση είσπραξης λόγω γραφειοκρατικών διαδικασιών και πολλαπλών ελέγχων, αναβάλλει την καταβολή δεδουλευμένων αλλά και ασφαλιστικών εισφορών για τις οποίες όχι μόνο επιβάλλονται πρόστιμα από τις εποπτικές αρχές, αλλά διώκονται και ποινικά οι υπεύθυνοι της Κ.ΕΠ.

Αξίζει να επισημάνουμε στο ζήτημα των προοπτικών, ότι στην Ευρώπη αρχίζει να διαφαίνεται σαφέστατα η τάση για **αναβάθμιση των πόλεων σε σχέση με το κράτος** «Οι Δήμοι χωρίς το βάρος των υπέρογκων χρεών και τον περιορισμό του κράτους και δη του Ελληνικού, σε απλό διαχειριστή κάλυψης των δημοσίων ελλειμμάτων, μπορούν να διαμορφώσουν ένα τοπικό κοινωνικό συμβόλαιο, το οποίο μπορεί να συμπεριλάβει ένα σχέδιο επενδύσεων, με την αξιοποίηση ανενεργών πόρων και κοινωνικού κεφαλαίου». (**Βασίλης Τακτικός, Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικής Οικονομίας**).

Οι αστικοί Δήμοι μπορούν να στοχεύσουν μέσα από την Κ.Ε. στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ειδικά για άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού. Οι Δήμοι της Επαρχίας μπορούν να αξιοποιήσουν

μεγάλες ανενεργές καλλιεργήσιμες εκτάσεις με την δημιουργία κοινωνικών αγροκτημάτων, η παραγωγή των οποίων θα μπορούσε να καλύψει τις ανάγκες των κοινωνικών υποδομών του Δήμου και όχι μόνο.

Επισημαίνουμε ότι αναζητώντας πληροφορίες για τις Κ.ΕΠ. στους Δήμους της Αττικής διαπιστώσαμε ένα πολύ μεγάλο κενό ενημέρωσης και γνώσης των αιρετών και των στελεχών τους, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, στα θέματα της Κοινωνικής Οικονομίας. Οι λίγοι που γνώριζαν κάτι, εξαντλούσαν τις γνώσεις τους στην ιδεολογική διαμάχη, για το αν η Κ.Ο. στοχεύει, στην ιδιωτικοποίηση των κοινωνικών υπηρεσιών και προγραμμάτων των Δήμων. Γενικώς και αορίστως.

Είναι απολύτως αναγκαίο, αν θέλουμε να υπάρξει μια ευρεία και αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ των Δήμων και των φορέων της Κ.Ο., να οργανωθεί μια σειρά επιμορφωτικών σεμιναρίων παρουσίασης των ευκαιριών και των δυνατοτήτων συνεργασίας.

4.6 Κοινωνική Οικονομία και Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση.

Η **Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση**, ένας σχετικά νέος θεσμός στην Ελλάδα μπορεί να παίξει ένα συντονιστικό ρόλο στην ανάπτυξη των φορέων της Κ.Ο. αλλά και να στηρίζει μέσα από προγραμματικές συμβάσεις τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με τον προσανατολισμό του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, το στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη της Κ.Ο. προβλέπει την δημιουργία μηχανισμών και δομών υποστήριξης σε περιφερειακό επίπεδο.

« Οι δομές αυτές θα διαθέτουν λειτουργία κέντρου πληροφόρησης, κινητοποίησης και υποστήριξης της Κ.Ο. συμβουλευτική για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, εκπαιδευτικά πακέτα δια βίου μάθησης, fora διαλόγου, coaching and mentoring. Παράλληλα, θα στηρίζουν πρωτοβουλίες για την δικτύωση των ΚΟΙΝΣΕΠ μεταξύ τους» . Β. Τακτικός . Κοινωνική Οικονομία και Αυτοδιαχείριση, σελ. 143.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΥΣΗ,

5.1 Η περίπτωση της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης ΑΘΗΝΑ – ΕΛΠΙΣ.

Παρά τις δυσκολίες, τα εμπόδια και τις αντιξοότητες που προαναφέραμε, υπάρχουν και μπορούμε να τα αναδείξουμε, ορισμένα παραδείγματα εποικοδομητικών συνεργασιών μεταξύ της Τ.Α. και των φορέων της Κ.Ο. στην περιοχή της Αττικής, στην οποία και εστίασαμε την έρευνα μας, επικεντρώνοντας την προσοχή μας στις Κοινωνικές Επιχειρήσεις Ένταξης και ειδικότερα σε μία που αποτελεί επιτυχημένο παράδειγμα. Την **Κοιν. Σ.Επ. Ένταξης, ΑΘΗΝΑ – ΕΛΠΙΣ.**

Το γιατί επιλέξαμε την Κοινωνική αυτή επιχείρηση, ως μελέτη περίπτωσης το αναλύουμε πιο κάτω.

Η Κοινωνική αυτή επιχείρηση ιδρύθηκε αρχικά ως ΚΟΙΣΠΕ, και στην ίδρυση της συμμετείχαν ο **Δήμος Αθηναίων**, ο **Δήμος Ζωγράφου** και η ψυχιατρική κλινική του **Νοσοκομείου Σωτηρία**. Μετά τον νόμο 4019/2011 μετονομάστηκε σε Κοιν.Σ.Επ ένταξης. με βασικό κοινωνικό σκοπό την παροχή εργασίας σε άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας.

Η συζήτηση μας με τον Πρόεδρο και Μέντορα της επιχείρησης αυτής γιατρό **Σωτήρη Κουπίδη** ανέδειξε καταρχήν τα προβλήματα αρχικής επιβίωσης της Επιχείρησης. Ο Δήμος Ζωγράφου αποχώρησε έπειτα από ένα διάστημα ενός έτους, προφανώς διότι δεν υπήρχε χρηματοδότηση της επιχείρησης. Ο Δήμος Αθηναίων ο οποίος αρχικά είχε παραχωρήσει τον αναγκαίο χώρο στέγασης και τα τεχνικά μέσα λειτουργίας, με την αλλαγή της Δημοτικής Αρχής ζήτησε την εκκένωση του χώρου, παρότι εταίρος της Επιχείρησης. Το εγχείρημα θα είχε πέσει στο κενό αν ο εμπνευστής του δεν εμφορείτο από τα χαρακτηριστικά ενός κοινωνικού επιχειρηματία τα οποία αναλύσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, δηλ. υπομονή, επιμονή, αφοσίωση, πίστη στην ιδέα. Τελικά ένας άλλος φορέας της Αυτοδιοίκησης η Περιφέρεια Αττικής αγκάλιασε και στήριξε το εγχείρημα. Το 2012 παραχώρησε έναν χώρο στην Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας και μαζί ένα φωτοτυπικό μηχάνημα το οποίο χειρίζονταν εργαζόμενοι της επιχείρησης και τα έσοδα πήγαιναν στους ίδιους. Ταυτόχρονα και την εκμετάλλευση ενός κυλικείου. Αργότερα τους έδωσε την δυνατότητα μέσα από προγραμματικές συμβάσεις να καθαρίζουν τους χώρους των Διευθύνσεων Υγείας, Πρόνοιας, αλλά και Υγειονομικού, συνολικής επιφάνειας **3.880** τ.μ. και με αντίτιμο **16.800[€]** για τους πέντε μήνες διάρκειας της προγραμματικής σύμβασης που ανανεώνεται συνεχώς. Η Επιχείρηση επέκτεινε τις εργασίες της και σε άλλους Δημόσιους φορείς αλλά και σε άλλες υπηρεσίες όπως Υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης – υπηρεσίες επαγγελματικής ένταξης και υποστήριξης στους χώρους εργασίας. Σήμερα διαθέτει:

Συνεργείο καθαρισμού & διαχείρισης πρασίνου το οποίο προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες, με αξιοπιστία, συνέπεια σε χαμηλό κόστος.

Φωτοτυπικό κέντρο στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας 196 εντός της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Υγείας.

Το Ακτ Café εντός της Μονάδας Φροντίδας Ηλικιωμένων «Άκτιος» στην Αγία Παρασκευή.

Το εστιατόριο Mentaleaty με ασιατικό φαγητό στον Κεραμικό.

Το Mentaleaty Catering για υπηρεσίες μαζικής εστίασης (catering, coffee breaks, cocktail buffet & lunch breaks).

Πελάτες της είναι επίσης στον τομέα καθαρισμού κτηρίων οι:

Η Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας.

Η 1^η Υγειονομική Επιτροπή.

Η Επιτροπή Προμηθειών Υγείας.

Η Ενιαία Αρχή Συμβάσεων Δημοσίου.

Σημειώνουμε ότι τα κέρδη επανεπενδύονται για την ανάπτυξή της, στην κατεύθυνση της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας για ανθρώπους με ψυχοκοινωνικά προβλήματα και όχι μόνο. Σήμερα απασχολεί **36** εργαζομένους εκ των οποίων οι **18** είναι άτομα που πάσχουν από ψυχικές ασθένειες, οι 14 ανήκουν στις ειδικές ομάδες, ενώ απασχολεί επίσης και πέντε επιστήμονες με εξειδίκευση στις κοινωνικές, ψυχιατρικές και ψυχολογικές επιστήμες.

Η λειτουργία της **ΑΘΗΝΑ – ΕΛΠΙΣ** στηρίζεται στην φιλοσοφία «Επιχειρούμε με Κοινωνικό Προσανατολισμό», με την οποία επιδιώκει να αναπτύξει επιχειρηματική δραστηριότητα υψηλού επιπέδου με αποδέκτες αφενός μεν τον πελάτη, αφετέρου δε τους εργαζόμενους για τους οποίους μεριμνά για την ενσωμάτωσή τους στην αγορά εργασίας.

5.2 Μεθοδολογία έρευνας.

Για την επιλογή της Μεθοδολογίας χρησιμοποιήσαμε ως βοήθημα-οδηγό, το σύγγραμμα των **Φιλίας Ισαρη --Μάριου Τακτικού « Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας»** και ειδικότερα το Κεφάλαιο **«Η έννοια της μεθόδου και της μεθοδολογίας»**, στο οποίο διατυπώνονται μια σειρά ερωτημάτων, στα οποία καλείται να απαντήσει ο ερευνητής. Διατυπώνοντας τα ερωτήματα θα επιχειρήσουμε να δώσουμε και τις απαντήσεις για την δική μας μελέτη περίπτωσης.

1^ο ερώτημα. Γιατί ο ερευνητής επέλεξε να μελετήσει και να εστιάσει την προσοχή του στο συγκεκριμένο φαινόμενο;

Η Κοινωνική επιχείρηση Ένταξης, ΑΘΗΝΑ – ΕΛΠΙΣ, επιλέχθηκε ως μελέτη περίπτωσης γιατί:

Α Ήταν η πρώτη Κοινωνική Επιχείρηση που λειτούργησε στην Αττική, αρχικά ως ΚΟΙΣΠΕ, και μετέπειτα ως Κοιν. Σ. Επ.

Β. Έχει 6 χρόνια αδιάλειπτης λειτουργίας επεκτεινόμενη συνεχώς.

Γ. Απασχολεί τους περισσότερους επιστήμονες και εργαζόμενους.

Δ. Ο Πρόεδρος της γιατρός Σωτήρης Κουπίδης, που είναι ταυτόχρονα και Πρόεδρος της Ομοσπονδίας των Κοιν. Σ.Επ. όλης της Ελλάδας είναι ένας από τους πρωτεργάτες της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, ειδικά στις Κοιν.Σ.Επ ένταξης.. Εκπροσωπώντας μάλιστα τις Επιχειρήσεις ενώπιον της Κυβέρνησης και της Αυτοδιοίκησης, γνωρίζει καλά το υπάρχων θεσμικό πλαίσιο με τα θετικά και τις αδυναμίες του, ενώ έχει μια συνολική Πανελλήνια εικόνα για την λειτουργία των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

2^ο ερώτημα. Γιατί η μελέτη του φαινομένου αυτού σχεδιάστηκε από τον ερευνητή με αυτόν τον τρόπο;

Η μελέτη σχεδιάστηκε να γίνει με την μέθοδο των προσωπικών συναντήσεων και συνεντεύξεων με τους ανθρώπους που εμπλέκονται με διαφορετικές ιδιότητες με την Επιχείρηση. Με βάση το προαναφερθέν επιστημονικό βοήθημα « *τα λόγια του ερευνούμενου ατόμου θεωρούνται όχι μόνο πηγή πληροφοριών , αλλά και ως κύρια μορφή έρευνας και υλικό ανάλυσης*».

3^ο ερώτημα. Γιατί απορρίφθηκαν οι εναλλακτικές λύσεις;

Υπήρχαν και εναλλακτικές επιλογές μελέτης φαινομένου, και οι οποίες αναφέρουμε πιο κάτω. Επιλέχθηκε η ΑΘΗΝΑ-ΕΛΠΙΣ για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Πιστεύουμε ότι από την μελέτη του συγκεκριμένου φαινομένου μπορούμε να βγάλουμε πιο αξιόπιστα συμπεράσματα για τον συνολικό χώρο των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

4^ο ερώτημα. Ποια είναι τα ερευνητικά ερωτήματα που έθεσε ο ερευνητής;

Τα ερευνητικά ερωτήματα απευθυνθήκαν, στον ιδρυτή και εκπρόσωπο της Επιχείρησης, προς τους εργαζόμενους και προς τους επιστήμονες-ειδικούς που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στην Επιχείρηση. Τα ερωτήματα καταγράφονται στο υποκεφάλαιο, αποτελέσματα έρευνας.

5^ο ερώτημα. Πως ο ερευνητής εξασφάλισε να υπάρχει αξιοπιστία και εγκυρότητα στην συλλογή και ανάλυση των δεδομένων;

Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα της έρευνας εξασφαλίστηκε με τις προσωπικές συνεντεύξεις, και με την παρουσία του ερευνητή στους χώρους εργασίας. Ο ερευνητής επίσης παρουσίασε τα ευρήματα με αντικειμενικότητα, ουδετερότητα και αμεροληψία.

5.3 Αποτελέσματα έρευνας

Η συζήτηση με τον Πρόεδρο της ΑΘΗΝΑ – ΕΠΛΙΣ έγινε στο τέλος Ιουλίου στο νεοϊδρυθέν εστιατόριο της Κοιν.Σ.Επ. στην περιοχή του Μεταξουργείου, όπου οι πρώτες ύλες των φαγητών που διατίθενται, προέρχονται από άλλες Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Η συζήτηση είχε την μορφή συνέντευξης καθώς ζητήσαμε από τον κ. Κουπίδη να απαντήσει σε ερωτήσεις που αφορούν στο σύνολο της Κ.Ο., αλλά και της συνεργασίας της με την Τοπική Αυτοδιοίκηση ειδικότερα:

Τον ρωτήσαμε αν πιστεύει ότι η Κοινωνική Οικονομία μπορεί να υποκαταστήσει , έστω και εν μέρει, το διαρκώς συρρικνούμενο Κοινωνικό Κράτος;

Μας απάντησε ότι η λύση δεν είναι η υποκατάσταση του πραγματικά συρρικνούμενου Κοινωνικού Κράτους από τους φορείς της Κ.Ο. Το ορθό θα είναι να λειτουργούν συμπληρωματικά. Να υπάρχει μια εναλλακτική μορφή παροχής κοινωνικών υπηρεσιών από φορείς που στον ιδεολογικό πυρήνα της ίδρυσης και λειτουργίας τους, έχουν την προσφορά την αλληλεγγύη, το συνεταιρίζεσθαι.

Θελήσαμε να μάθουμε ποιος ήταν ο λόγος, το κίνητρο που τον οδήγησε στην ενασχόληση του με την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα και την ίδρυση της Κοιν. Σ. Επ.

Απάντησε με ειλικρίνεια και ευθύτητα, αναφέροντας ότι το κίνητρο του προήλθε από ένα πρόβλημα που είχε μέσα στην Οικογένεια του και προσέθεσε. *«Μπορέσαμε και το αντιμετωπίσαμε, με την κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και χωρίς τον εγκλεισμό του ανθρώπου μας σε κάποιο άσυλο. Το καταφέραμε γιατί ο πατέρας μου ήταν εύπορος, κάτι που δυστυχώς δεν συνέβαινε με την πλειοψηφία των ασθενών. Έτσι όταν έγινε μια σημαντική προσπάθεια μεταρρύθμισης και αλλαγής του τρόπου, του τόπου και του χρόνου αντιμετώπισης των ψυχικά ασθενών, με αποσυλοποίηση και κοινωνική ένταξη μέσω της απασχόλησης τους, αποφάσισα να εμπλακώ»*. Ως εργαλείο υλοποίησης της μεταρρύθμισης ήταν οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί.

Επικαλούμενοι την μακρόχρονη εμπειρία του τον ρωτήσαμε, ποιοι και με ποιο τρόπο τον βοήθησαν στο έργο του και ποιοι έθεσαν και θέτουν εμπόδια στην προσπάθεια του.

Απάντησε ότι, αυτοί που βοήθησαν είτε λιγότερο, είτε περισσότερο ήταν όλοι οι Υπουργοί Υγείας. Αυτοί που δεν βοηθάνε είναι οι Υπουργοί Οικονομικών και Εργασίας, που αρνούνται να αντιμετωπίσουν τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις ως μια ιδιαίτερη κατηγορία επιχειρήσεων. Προσέθεσε δε ότι το Οικονομικών βάζει φόρο επιτηδεύματος, και δεν δίνει κανένα φορολογικό κίνητρο. Το Εργασίας αρνείται να δώσει κίνητρα που έχουν σχέση με την ασφάλιση των εργαζομένων, ενώ αν καθυστερήσουν την καταβολή των ασφαλιστικών εισφορών, χωρίς δική τους ευθύνη, τους επιβάλλει πρόστιμα και απειλεί με διώξεις. *«Μας αντιμετωπίζουν ως συμβατικές επιχειρήσεις και αυτό αποτελεί ισχυρό ανάχωμα στην ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας»*, επεσήμανε.

Του ζητήσαμε να μας πει την άποψη του για τον τελευταίο Νόμο 4430/2016 και αν επιλύει τα προβλήματα του χώρου της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

Απάντησε ότι δέκα μήνες μετά την ψήφιση του κανένα από τα προβλήματα δεν έχει επιλυθεί, καθώς όπως είπε το ζήτημα με τους Νόμους στην Ελλάδα δεν είναι η ψήφιση τους αλλά η εφαρμογή τους. Ανέφερε ότι για την εφαρμογή του Νόμου

απαιτούνται ένα πλήθος Προεδρικών Διαταγμάτων και Υπουργικών Αποφάσεων και το σύστημα κινείται αποκαρδιωτικά αργά. *« Το Κοινωνικό Ταμείο δεν έχει συσταθεί. Η Εθνική Επιτροπή για την Κ.Α.Ο. δεν έχει συνεδριάσει ούτε μία φορά.. Το μητρώο δεν έχει ξεκαθαρίσει. Και πολλά ακόμη. Όταν και να εφαρμοστεί ο Νόμος τότε πιθανόν να βοηθήσει»* τόνισε χαρακτηριστικά.

Στην ερώτηση μας αν πιστεύει ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση Α και Β βαθμού μπορεί να υπάρξει ισχυρός υποστηρικτής των Κοιν.Σ.Επ. απάντησε απερίφραστα ότι μπορεί, έθεσε όμως μια βασική προϋπόθεση. Να μην επιχειρήσουν οι Δήμοι να υποκαταστήσουν υπηρεσίες τους προς τους Δημότες με Κοιν.Σ.Επ. που ιδρύουν και ελέγχουν οι Δήμαρχοι. Τότε απέναντι μπαίνουν Συνδικαλιστές και αντιπολιτευόμενες Παρατάξεις με καταγγελίες και αντιδράσεις. Σε ακραίες περιπτώσεις και ο Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης και όλο το σύστημα της Κοινωνικής Οικονομίας βρίσκεται υπό αμφισβήτηση, κατηγορίες και καταγγελίες με αποτέλεσμα την κατασυκοφάντηση της ιδέας και της ιδεολογίας της Κ.Ο. Δεν δίστασε μάλιστα όταν το ζητήσαμε, να κάνει συγκεκριμένη αναφορά σε περιπτώσεις παραβιάσεις της νομιμότητας όπως, όταν Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων επιχειρήθηκε να λειτουργήσει μέσω Κοιν.Σ.Επ, η ένα Κέντρο Υγείας, η Βρεφονηπιακοί Σταθμοί, η να εμφανίζεται Κοιν.Σ.Επ. να κατασκευάζει εγγειοβελτιωτικά έργα. Μας είπε ότι παρενέβη ο Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης και στο πόρισμα του έκανε λόγο για νέες εστίες διαφθοράς κατά το πρότυπο των Μ.Κ.Ο, κάτι εντελώς άδικο για τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις. *«Η Κοινωνική Οικονομία δεν προσφέρεται για ικανοποίηση πελατειακών σχέσεων, και προσλήψεων χωρίς κριτήρια.»* υπογράμμισε.

Η επόμενη ερώτηση μας προς τον κ. Κουπίδη αφορούσε την δυνατότητα που δίνει το υπάρχων θεσμικό πλαίσιο για μια εποικοδομητική συνεργασία Τ.Α. και Κ.Ο.

Μας απάντησε ότι υπάρχων Θεσμικό πλαίσιο δεν είναι το ιδανικό, χρειάζεται βελτίωση, έχει όμως διατάξεις με την σωστή και νόμιμη χρήση των οποίων μπορούν να στηριχτούν Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Έκανε όμως και μια δυσάρεστη διαπίστωση. Ότι αυτό που λείπει τραγικά από την Ελλάδα είναι η κουλτούρα της κοινής προσπάθειας, τονίζοντας ότι η Κοινωνική Οικονομία

χρειάζεται ανθρώπους με ριζοσπαστικές μεταρρυθμιστικές απόψεις, με κοινωνική ευαισθησία και όραμα, αλλά και με βούληση και γνώσεις. Η Ομοσπονδία των ΚΟΙΝΣΕΠ ένταξης ανέφερε, διοργανώνει σε Δήμους επιμορφωτικές συναντήσεις προκειμένου να τους ενημερώσουν αιρετούς και υπαλλήλους για τις δυνατότητες συνεργασιών. Χρειάζεται όμως υπομονή και επιμονή. *«Αλλού πετυχαίνουμε, αλλού όχι. Δεν πρέπει όμως να απογοητευόμαστε. Ο δρόμος είναι μακρύς. Μαραθώνιος.»* κατέληξε. Στην παρατήρηση μας ότι χρειαζόμαστε μερικά φωτεινά παραδείγματα που να λειτουργήσουν καταλυτικά για όλους, συμφώνησε και επεσήμανε ότι τέτοια υπάρχουν, όπως π.χ *« η Περιφέρεια Αττικής που έχει συνεργασία με 6 ΚΟΙΝΣΕΠ Ένταξης, ο Δήμος Βέροιας που έδωσε την χρήση τριών κυλικείων, και του Δημοτικού parking, στην εκεί ΚΟΙΝΣΕπ, ενώ το ίδιο έκανε και ο Δήμος της Κέρκυρας με το κυλικείο στο νέο Δημαρχιακό μέγαρο».*

Στο σημείο αυτό να κάνουμε μια ειδική αναφορά στην Περιφέρεια Αττικής και στις συνεργασίες της με ΚΟΙΝΣΕΠ. Η συνεργασία ξεκίνησε το 2012 και συνεχίζεται απρόσκοπτα παρά την αλλαγή διοίκησης της Περιφέρειας το 2014. και αφορά την καθαριότητα χώρων που στεγάζουν υπηρεσίες ιδιαίτερα της εκπαίδευσης , και των οποίων την ευθύνη συντήρησης, καθαριότητας και καταβολής των ενοικίων έχει η Περιφέρεια.

Συγκεκριμένα:

Κοιν.Σ.Επ. ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ	Χώροι καθαριότητας 950 TM	Αντίτιμο 6.867,95 €
Κοιν.Σ.Επ. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ	Χώροι 2.777 TM	Αντίτιμο 12.193,35 €
Κοιν.Σ.Επ. ΔΙΑΠΛΟΥΣ	Χώροι 2.500 TM	Αντίτιμο 12.748.75 €
Κοιν.Σ.Επ ΕΥ ΖΕΙΝ	Χώροι 1700 TM	Αντίτιμο 9.276,45 €
Κοιν.Σ.Επ ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΟ	Χώροι 1300 TM	Αντίτιμο 9.725,5 €

--	--	--

Πηγή. *Διεύθυνση Οικονομικών Περιφέρειας Αττικής.*

Τα ποσά αντιστοιχούν σε πεντάμηνες συμβάσεις

Πρόσφατα μάλιστα η Περιφέρεια Αττικής άλλαξε τον Οργανισμό εσωτερικής λειτουργίας των υπηρεσιών της με στόχο την δημιουργία ενός μηχανισμού πληροφόρησης, κινητοποίησης και υποστήριξης φορέων της Κ.Α.Λ.Ο., αλλά και δικτύωσης τους σε Περιφερειακό επίπεδο

Συζήτηση με τους εργαζομένους στην Κοιν. Σ.Επ.

Επισκεφτήκαμε τους εργαζόμενους στους χώρους εργασίας τους και σε τέσσερις από αυτούς, δύο ψυχικά ασθενείς και δύο μακροχρόνια άνεργους (δύο άντρες και δύο γυναίκες), την Σ. Κ. (ψυχικά ασθενή), την Β.Κ. τον Π.Β. και τον Κ.Μ. (ψυχικά ασθενή), υποβάλαμε τέσσερα συγκεκριμένα ερωτήματα. και τα συζητήσαμε μαζί τους. Τα ερωτήματα ήταν:

Πως ήρθατε σε επαφή με την Κοιν. Σ.Επ;

Είστε ικανοποιημένος από τις συνθήκες εργασίας σας;

Υπάρχουν προβλήματα τα οποία πρέπει να επιλυθούν;

Τι σας προσφέρει η εργασία σας στην Κοιν. Σ.Επ εκτός από τα οικονομικά οφέλη;

Τα συμπεράσματα από την συζήτηση μας είναι:

Για όλους η εύρεση εργασίας ήταν ζήτημα επιβίωσης. Ειδικά όμως για τα άτομα με ψυχικές παθήσεις ήταν μια ζωογόνος διέξοδος. Όπως μας είπε μια εργαζομένη, « αισθάνθηκα ότι ζω από την στιγμή που άρχισα να δουλεύω και βγήκα από το σπίτι» Το εξαιρετικά θετικό είναι ότι οι ψυχικά ασθενείς εργαζόμενοι στην Κοιν. Σ.Επ παρακολουθούνται ιατρικά και ψυχολογικά από τους θεράποντες τους, που είναι επίσης εργαζόμενοι στην Κοιν. Σ.Επ.

Υπογραμμίζουμε ότι όταν ένα άτομο με ψυχική ασθένεια παρακολουθείτε σταθερά, παίρνει την κατάλληλη φαρμακευτική αγωγή και έχει την αναγκαία ψυχολογική στήριξη, η όλη συμπεριφορά και δράση του είναι απολύτως φυσιολογικές και παραγωγικές. Τα άτομα με ψυχική ασθένεια βρήκαν την δουλειά, στην μεγάλη τους πλειοψηφία μέσα από τα **Κέντρα Ημέρας**, και οι άλλοι μέσα από παραπομπές επαγγελματιών ψυχικής υγείας. Τα Κέντρα Ημέρας είναι κοινωνικές δομές που παρέχουν υπηρεσίες σε άτομα με ψυχικές ασθένειες, ανάμεσα στις οποίες είναι « **η προώθηση στην απασχόληση και την εργασιακή ένταξη**» Ιδρύθηκαν και λειτουργούν στα πλαίσια της μεταρρύθμισης που στόχευε στην αποσυλοποίηση του συστήματος της ψυχικής υγείας και στην δημιουργία κοινοτικών δομών υπηρεσιών ψυχικής υγείας

Οι εργαζόμενοι δεν εξέφρασαν παράπονα για τις συνθήκες εργασίας τους, ούτε για τις αμοιβές τους. Το πρόβλημα τους όμως είναι, ότι μερικές φορές υπάρχει μεγάλη καθυστέρηση στην καταβολή τους, εξαιτίας της καθυστέρησης των δημοσίων φορέων να εξοφλήσουν τις υποχρεώσεις τους. Επισημαίνουμε ότι η έννοια εργαζόμενος στην Κοιν. Σ.Επ, είναι πολύ διαφορετική από την έννοια εργαζόμενος σε μια συμβατική επιχείρηση. Οι εργαζόμενοι στην Κοιν. Σ.Επ αποτελούν μέλη-συνεταιριστές της Επιχείρησης, συμμετέχουν στην Διοίκηση, και εκφράζουν απόψεις και θέσεις στα πλαίσια της συλλογικής και δημοκρατικής λειτουργίας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων. Αυτό όπως μας τόνισαν όλοι, τους κάνει να αισθάνονται ότι η επιχείρηση είναι και δική τους και δεν είναι απλώς εργαζόμενοι. Γι αυτό « *δίνουν τα πάντα για την βιωσιμότητα και την πρόοδο της*».

Συζήτηση με τους επιστήμονες της Κοιν. Σ.Επ.

Στην Κοιν.Σ.Επ, είναι εργαζόμενοι. αλλά ταυτόχρονα και μέλη της Διοίκησης πέντε επιστήμονες. Ένας **ιατρός εργασίας**, ένας **ψυχίατρος**, ένας **ψυχολόγος**, και δύο **Κοινωνικοί Λειτουργοί**. Καθήκον τους είναι να παρακολουθούν ιατρικά και ψυχολογικά τους εργαζόμενους με ψυχική ασθένεια, ενώ οι Κοινωνικοί λειτουργοί βοηθούν στην αντιμετώπιση προβλημάτων τα οποία αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι

και εκτός εργασίας τους. Όπως προαναφέρθηκε, οι εργαζόμενοι δεν είναι μόνο ψυχικά ασθενείς. Τους υποβάλαμε τις παρακάτω ερωτήσεις.

Η εργασία σας στη Κοιν.Σ.Επ σας καλύπτει επαγγελματικά;

Ποιες υπηρεσίες προσφέρετε;

Περιγράψτε μας τα οφέλη ενός εργαζομένου με ψυχική ασθένεια από την εργασία του.

Πόσο σας βοηθάει στην εργασία σας η συμμετοχή σας στην Διοίκηση της Κοιν.Σ.Επ;

Η συζήτηση μαζί τους κατάδειξε το υψηλό αίσθημα ανθρωπισμού και αλληλεγγύης που τους διακατέχει. Απασχολούμενοι με συμβάσεις και με χαμηλές αμοιβές, τόνισαν ότι συμμετέχουν συνειδητά σε μια Κοινωνική Επιχείρηση, πιστεύοντας στην Κοινωνική της αποστολή. *«Αυτό που προέχει για εμάς είναι η βοήθεια προς τους συνανθρώπους μας σε μια εποχή βαθιάς κρίσης, η υπηρετήση του κοινωνικού σκοπού της Επιχείρησης, αλλά και η απόκτηση πολύτιμων εμπειριών»*, μας είπαν. Δύο από αυτούς μάλιστα διαβεβαίωσαν ότι ακόμη και εθελοντικά θα προσέφεραν τις υπηρεσίες τους, όπως άλλωστε το είχαν κάνει σε προηγούμενο χρόνο.

Στην δεύτερη ερώτηση για τις υπηρεσίες που προσφέρουν, ο ψυχίατρος και η ψυχολόγος απάντησαν ότι *«παρακολουθούν την πορεία των ψυχικά ασθενών, και προσπαθούν να προλάβουν κάθε πιθανή κρίση.»*. Ασχολούνται επίσης με την καλλιέργεια του ομαδικού και συλλογικού πνεύματος εργασίας αλλά και με την πρόληψη η την διαχείριση συγκρούσεων. Δίνουν έμφαση στην αξιολόγηση και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των εργαζομένων.

Βασικός επίσης στόχος τους είναι να αναδείξουν *« το υγιές κομμάτι που κάθε άνθρωπος έχει μέσα του»*, να τονώσουν την *«προσωπική του αυταξία»*. Οι κοινωνικοί λειτουργοί ασχολούνται περισσότερο με τα άτομα από τις ευάλωτες ομάδες, μακροχρόνια άνεργοι, μετανάστες, πρόσφυγες, θύματα οικογενειακής βίας, προσπαθώντας *«να τους λύσουν οικογενειακά και κοινωνικά προβλήματα και εκτός του εργασιακού τους χώρου.»*

Στην τρίτη ερώτηση για την σημασία της εργασίας για έναν ψυχικά ασθενή, οι επιστήμονες της ψυχικής υγείας, χρησιμοποίησαν την λέξη ανεκτίμητη και είπαν. « Για όλους τους ανθρώπους η εργασία είναι ευεργετική για τον ψυχισμό τους με τον οποίον εμείς ασχολούμαστε. Για τους ψυχικά ασθενείς όμως είναι ένα κομμάτι της θεραπείας τους. Τόσο σημαντικό όσο και η φαρμακευτική αγωγή τους.»

Στην τέταρτη ερώτηση για την συμμετοχή τους στην διοίκηση της κοινωνικής επιχείρησης, κάτι που αποτελεί και ουσιαστική διαφοροποίηση της από μια συμβατική επιχείρηση, όλοι οι εργαζόμενοι-επιστήμονες υποστήριξαν ότι την θεωρούν πάρα πολύ ουσιαστική και κυρίως χρήσιμη. Ο συλλογικός τρόπος λειτουργίας και λήψης των αποφάσεων εκτός από τον δημοκρατικό χαρακτήρα του, είναι και εξαιρετικά χρήσιμος για την καλύτερη λειτουργία της επιχείρησης και την βιωσιμότητα της. «*Η ανταλλαγή σκέψεων, εμπειριών, ιδεών και προτάσεων, και εν τέλει η σύνθεση τους, μέσα από έναν ανοιχτό και ειλικρινή διάλογο, έχουν καθοριστική αξία για την επιτυχή πορεία της επιχείρησης*» τόνισαν.

Εκείνο που εντυπωσιάζει ιδιαίτερα, ήταν η έμπνευση που τους παρέχει, αυτός που ονόμασαν ως «**ψυχή και μυαλό του εγχειρήματος**» ο ιδρυτής και υπεύθυνος έναντι των αρχών, ο γιατρός **Σωτήρης Κουπίδης**. Είναι προφανές ότι ο κ. Κουπίδης συγκεντρώνει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ένας Κοινωνικός Επιχειρηματίας και αναφέρονται στο θεωρητικό κομμάτι της εργασίας μας.

5.4 Ανάλυση ευρημάτων.

Με βάση την παρουσίαση που προηγήθηκε προκύπτουν ορισμένες σκέψεις και δημιουργούνται ορισμένα ερωτήματα που χρειάζονται περαιτέρω διερεύνησης.

Με το υπάρχων θεσμικό πλαίσιο που έχει μεγάλα κενά στην εφαρμογή του, την συνεργατική κουλτούρα στην Ελλάδα που δεν είναι ανεπτυγμένη, την τραπεζική κατάσταση που είναι ουσιαστικά απαγορευτική στην δανειοδότηση επιχειρήσεων, και την διαπιστωμένη έλλειψη εμπειρίας στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας, πόσο άραγε υλοποιήσιμο είναι ένα φιλόδοξο σχέδιο δημιουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων, και μάλιστα σε τέτοια έκταση που να μπορεί να υποκαταστήσει το αποσυρόμενο κράτος, στον τομέα της προσφοράς κοινωνικών υπηρεσιών;

Με τα ίδια προαναφερθέντα δεδομένα, πόσο ρεαλιστικό είναι το όραμα της ραγδαίας αύξησης των Κοινωνικών Επιχειρήσεων ώστε να συμβάλλουν σε αξιόλογο ποσοστό στη μείωση της ανεργίας και την απασχόληση μελών ειδικών και ευάλωτων μονάδων;

Με δεδομένο ότι το Συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα, περνάει μια παρατεταμένη περίοδο παρακμής και απαξίωσης, κάτω από ποιες συνθήκες και προϋποθέσεις μπορεί να ανατάξει και να αναγεννηθεί, συμβάλλοντας στην προστασία και ευημερία παραγωγών αλλά και καταναλωτών;

Με δεδομένο επίσης ότι μακροχρόνια κρίση, αυξάνει συνεχώς τους ανθρώπους με προσωπικά προβλήματα και ανάγκες, κάτι που λειτουργεί ανασταλτικά στην κοινωνική δράση, μπορεί η εσωτερική υποκίνηση του ανθρώπου για κοινωνική προσφορά, όσο ισχυρή και αν είναι, να παραμείνει διαχρονικά αναλλοίωτη, στηρίζοντας την ενεργή συμμετοχή του στο εγχείρημα μια κοινωνικής επιχείρησης;

Καθώς η δύναμη της Κ.Ο. βρίσκεται στις τοπικές κοινωνίες, μπορεί και με ποιο πρακτικό τρόπο, να ενισχυθεί η συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην ανάπτυξη της;

Με την διαπίστωση ότι οι αρχές της Κοινωνικής Οικονομίας έχουν παραβιαστεί από μια σειρά Δημοτικών αρχών, μπορεί η Τ.Α. να απαλλαγεί από υπαρκτές αδυναμίες και νοσηρές νοοτροπίες και να γίνει ένας ουσιαστικός και δυναμικός παράγοντας ανάπτυξης της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Κοινωνική Οικονομία και η συνεργασία της με την Τοπική Αυτοδιοίκηση πρώτου και δεύτερου βαθμού, βρίσκεται στην Ελλάδα σε νηπιακή ακόμη ηλικία. Η αρχική συνεργασία που ξεκίνησε το 2011 είχε πολλά προβλήματα και πολλές αστοχίες, με ανασχετικές επιδράσεις στην συνέχιση και επέκτασή της. Παρόλα

αυτά δυνατότητες και προοπτικές υπάρχουν, εποικοδομητικές προτάσεις έχουν διατυπωθεί, θεσμικό πλαίσιο, έστω και με αδυναμίες και ελλείψεις, υπάρχει. Αρκεί βέβαια να εφαρμοστεί. Εκείνο που χρειάζεται είναι μια νέα φιλοσοφία στην υλοποίηση των εγχειρημάτων συνεργασίας. Αιρετοί και στελέχη της Αυτοδιοίκησης, οφείλουν να αντιμετωπίσουν την Κοινωνική Οικονομία ως μία μορφή οικονομικής δραστηριότητας που έχει κινηματικό χαρακτήρα, δρα ανεξάρτητα και αδέσμευτα και δεν εντάσσεται σε ελεγχόμενους μηχανισμούς ψηφοθηρίας και πελατειακών σχέσεων. Οποιαδήποτε επιχείρηση χαλιναγώγησης της και ένταξης της σε παραταξιακές και προσωπικές επιδιώξεις, ακυρώνει τις αρχές και τις αξίες της. Η ακύρωση αλλά και διαστρέβλωση των αρχών γίνεται ακόμη και όταν η δημιουργία μιας Κοινωνικής Επιχείρησης γίνεται «**εκ των άνω**», έστω και αν επιχειρεί να καλύψει πραγματικές κοινωνικές ανάγκες.

Από την άλλη μεριά και οι πολίτες, ως επίδοξοι κοινωνικοί επιχειρηματίες, πρέπει να κατανοήσουν ότι η Κοινωνική Επιχείρηση δεν είναι μέσον αρπαχτής, δια της χρηματοδότησης από Ευρωπαϊκά κυρίως, αλλά και εθνικά κεφάλαια. Αποτέλεσμα αυτής της νοοτροπίας, νοοτροπίας εκτεταμένης και εδραιωμένης στην Ελληνική κοινωνία, ήταν η δημιουργία εκατοντάδων επιχειρήσεων από το 2011, εκ των οποίων μόλις μερικές δεκάδες λειτουργούν ακόμη, καθώς αποδείχτηκαν φρούδες οι ελπίδες εύκολων, γρήγορων και χωρίς ιδιαίτερη αξιολόγηση επιδοτήσεων.

Η Πολιτεία από την δική της πλευρά, αν πραγματικά πιστεύει αυτά που αναφέρονται στις εισηγητικές εκθέσεις των Νόμων της, αν πραγματικά υιοθετεί την άποψη ότι η ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης και των κοινωνικών συνεπειών της, ας φροντίσει εκτός από το να ψηφίζει Νόμους, να τους εφαρμόζει στην πράξη γρήγορα και αποτελεσματικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Θεοδώρα Ντούλια 2015 « Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική

Επιχειρηματικότητα» Εκδόσεις Οσιλότος. Αθήνα.

Ο.Κυριακίδου, Ε.Σαλαβού. 2014 «Κοινωνική Επιχειρηματικότητα»., Εκδόσεις Rosili. Αθήνα.

Β. Τακτικός . 2015. «Κοινωνική Οικονομία και Αυτοδιαχείριση». Εκδόσεις Παρατηρητήριο. Αθήνα.

Φιλία Ισαρη -Μάριος Τακτικός « Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας»
Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα.

ΠΗΓΕΣ

Υπουργείο Εργασίας 2013. Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

Μάνος Σπυριδάκης. Η συμβολή του Κ. Πολάνι στην κριτική της οικονομικής Διαμόρφωσης της Νεωτερικότητας

Ιωάννης Νικολάου ». 2013 « Κοινωνική Οικονομική Επιχειρηματικότητα. Εκπαιδευτικό υλικό για τα κέντρα Δια βίου Μάθησης. Υπουργείο Παιδείας
Πρακτικά Βουλής 2011, 2016.

Lousa Juhier Πρόεδρος της Ομάδας διαφόρων δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής .

European Research on Cooperative and social Enterprise 2013.
Έκθεση για την Κ.Ο.

Κώστα Αντωνίου. 2014. Διδακτορική Διατριβή «Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα».

Σπύρος Τζιώκας Αυγή, 19/4/2013

Δ.Μπουρίκου. Ιανουάριος 2017 . «Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στην Δυτική Αττική».. www.patt.gov.gr

Νόμοι 4019/2011. 4430/2016. 3852/2010 [ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ}

Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Δίκτυο Ακαδημαϊκών και Κοινωνικών Επιχειρηματιών (ΕΜΕΣ).

Charles Leadbeater « The rise of the social entrepreneur».

Σοφία Αδάμ 2013. Μελέτη για την ΕΕΤΑΑ. [www,socialcooperatives.gr](http://www.socialcooperatives.gr).

Αλ. Μανδράκου 14/10/2006 «Ο τραπεζίτης που δανείζει τους φτωχούς» Καθημερινή.

Δ. Στράνης. Η Σύγχρονη Κοινωνική Επιχειρηματικότητα ως Ενδιάμεση Πραγματικότητα μεταξύ δύο Άκρων .

Έκθεση του **Ινστιτούτου Τοπικής Αυτοδιοίκησης** 2006.

Αντ. Μωυσίδης , Αικ. Ντούλια Αυγή 13/4/2014).

Νίκος Φωτόπουλος 2015. «Εθελοντικές δράσεις για την Τοπική κοινωνία. Εκπαιδευτικό υλικό για τα κέντρα δια βίου μάθησης»

Δημήτρης Μπίρμπας. Δήμαρχος Αιγάλεω. Αυγή 16-3-2016.

Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων.2006.

Ε.Κ.Κ.Ε. 2006. « Μελέτη του θεσμικού και νομικού πλαισίου στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας»..

Υπουργείο Εργασίας 2015. « Στρατηγικό Σχέδιο για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα».

Ειδική Γραμματεία για Κ.Α.Λ.Ο.

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή 2013. Έκθεση για την Κ.Ο.

